

Rozmach Islámu na Balkáně – Řád Bektášija

Kestrina Peza¹

The Rise of Islam in the Balkans — the Bektashi Order

The aim of the study The rise of Islam in the Balkans-the Bektashi Order was to map the development of this religion in this region. This study explains at the beginning the basic principles of Islam, its spread in the Balkan region with an important focus on the efforts of Albanians not to submit to the Ottoman Empire, and informs why Albanians decided to accept Islam through different orders, but mainly through the Bektashi Order that is still very influential in Albania. My initial effort was to present the most accurate knowledge of this order and their teachings, their customs, hierarchy and history in the territory where the Albanian population lived and lives.

KEYWORDS:

Islam, Sunni, Shia, Sufism, Muhammad, Battle of Kosovo Field, Gjergj Kastriot Skënderbeu, Abaz Alí, Haji Bektash Wali, Sari Salltek, the Bektashi teachings, dede baba Salí Nijazi, dede baba Reshat Bardhi, dede baba Edmond Brahimaj.

Problematika studia islámu jako světového náboženství je velmi obsáhlá a náročná. Islám se na Balkáně začal šířit ve 13. století a tento proces pokračuje až dodnes. Jsou zde obě hlavní větve islámu, tedy sunnitská a šiitská, která je přítomná zejména formou súfijského řádu bektášija. Na území dnešní Albánie, Kosova, Makedonie a v okolních státech existovaly dervišské řády a tekke (*řádivé domy*) již před obsazením těchto území Osmanskou říší. Po rozmachu říše se jejich rozvoj zrychlil a rozšířily se mezi místním obyvatelstvem.

I přes zčásti tajnou strukturu a doktrínu, byly súfijské řády místem náboženského vzdělání ducha a cestou k nalezení čistoty víry. Postup do vyšších pater struktury těchto řádů byl možný jenom za podmínek adekvátního a stálého vzdělávání. Občasné tajemné počínání členů řádu není projevem nevzdělanosti, ale je třeba jej považovat za způsob osobní cesty k dosažení čistoty ducha.

ZÁKLADNÍ PŘEHLED VÝVOJE ISLÁMU

Islám je monoteistické náboženství. Jako takové obsahuje i řád, který Bůh dal prvnímu člověku, Adamovi. Islám znamená „odevzdání se (do vůle Boží)“ (Kropáček 2011: 180). Muslimové věří, že tato Boží vůle byla přetlumočena lidem prostřednictvím proroků a největším z nich byl právě Muhammad (570/580–632). Jemu bylo sesláno zjevení a pověření hlásat Boží slovo. Toto boží zjevení bylo později sepsáno ve svaté knize muslimů, Koránu. Korán byl ovlivněn křesťanstvím, judaismem, ale i gnosticismem

---

1 Ústav etnologie FF UK, kontakt: kestrina.peza@gmail.com.

a lokálními zvyky. Korán je podle islámského učení věčné a nestvořené Boží slovo a je základem islámské spirituality.

Islám vznikl v dnešních svatých místech islámu v Medíně a Mekce. Zprvu nebyl pozitivně přijímán tehdejší mekkánským obyvatelstvem, které uznávalo mnoho-božství. Muhammad byl ohrožen na životě, proto byl nucen odejít z rodné Mekky do tehdejšího Jathribu (dnešní Medína). V Medíně vznikla islámská obec (*umma*), v čele s Muhammadem. Od toho okamžiku začaly ozbrojené boje mezi Mekkou a Medínou, z nichž nakonec vyšla vítězně Medína. S každým úspěchem Muhammadových vojsk se islám více šířil do okolí. V roce 628 byl mezi Mekkou a Medínou uzavřen mír na 10 let a již v roce 629 mohli věřící v roce 629 vykonat první pouť do Mekky. Příměří však nemělo dlouhého trvání, představitelé Mekky je porušili, Muhammad se svým vojskem na ně zaútočil a v tomto vojenském tažení zvítězil. Umírá v roce 632 v Medíně, kde je i pochován. Místo je druhým nejposvátnějším místem po Mekce.

Muhammad se za svůj život několikrát oženil. Neměl mužského dědice, proto po jeho smrti začaly boje o následovnictví. Nakonec byl vybrán jeho přítel a tchán Proroka Abú Bakr, který přijal od muslimské obce titul „nástupce Posla Božího“, arabsky *chalífát rasúl Alláh*. Později se toto označení pro náboženského a politického hodnostáře začalo používat v kratší verzi — *chalífa*. Toto uspořádání dodnes většina muslimů přijímá jako součást tradice, *sunny*. Oproti tomu stojí druhá skupina muslimů s jinou tradicí. Část tehdejší islámské obce totiž chtěla, aby se vůdcem stal Alí, jakožto nejbližší příbuzný Proroka, byl jeho zetěm a bratrancem. Označení pak bylo *šíca*. Takto, ihned po smrti Muhammada, začal první a trvalý rozkol mezi muslimy a ten ovlivňuje světové dějiny dodnes.

ŠÍ'TSKÉ UČENÍ

Ší'a i sunna mají jako základ svého učení Korán, ale liší se v jeho výkladu systémem řízení muslimské obce. Zatímco Ší'a uznává imamat (právo na vládnutí) členů rodiny Proroka, sunna tento nárok neuznává a chalífou může být i člen jiné rodiny než rodiny Proroka. Od prvopočátku měli učenci ší'itského učení z důvodu převahy sunny ve svém rozmachu těžkosti, jejich učení má proto v sobě prvky esoterismu, súfismu a pragmatismu utlačovaných. Ší'a šíří touhu poznat sám sebe, objevovat sám sebe, a přitom čekat na příchod nového imáma, který se ztratil, ale ve vhodný okamžik se objeví.

Součástí učení Ší'a je i súfismus. Súfismus je označení pro arabskou, perskou, tureckou a celkově islámskou mystiku. Termín pochází z arabského slova *súf*, které označuje vlnu. Označení pochází ze způsobu oblékání dervišů, kteří vždy na sobě měli velmi skromné vlněné nebarvené oblečení. Súfijové se rovněž oblékali velmi skromně. Súfismus sám o sobě je mystická cesta hledání víry, která formu modlitby (*dhikr*, albánsky *ziqer*) směřuje rovnou k Bohu. Súfismus je srdce těla, je to spiritualita islámu, neviditelná zvenčí. Je to vnitřní duše, která dýchá vnějšími formami náboženství a která umožňuje vnější částí vejít dovnitř, do ráje (Nasr 2002: 80–81). Súfismus hrál a hraje významnou roli v islámské tradici a v intelektuálním životě islámu, je spojován s teologií a filozofií. Súfismus byl srdcem islámského umění, mnoho mystiků bylo zároveň vynikajícími básníky a hudebníky.

ŠÍŘENÍ ISLÁM NA BALKÁNĚ

Balkán byl ve 14. století z velké části součástí Byzantské říše, ale část Řecka a část nynější jižní Albánie patřily Republice sv. Marka, tj. Benátkám. Ta ovládala velkou část jadranského pobřeží společně s pobřežím dnešní severní části Albánie a Černé Hory. Fakticky bylo ve 14. století území dnešní Albánie ovládáno jednotlivými albánskými feudálními rody, mezi kterými nejznámější byli Arianitiové, Balshiové, Topiové, Muzakiové a Kastriotové. V době osmanské expanze na jejich území byli Albánci rozděleni na dva kmeny — Gegové ve střední a severní části země a Toskové na jihu. Ve 14. století byli obyvatelé Balkánu křesťany, vyznávali pravoslaví či katolickou víru. Pravoslavní byli Bulhaři, Srbové, většina Rumunů, částečně i Bosňanů. Albánci, kteří patřili do kmenu Gegů, byli katolíci, Toskové byli pravoslavní. Katolické bylo Chorvatsko a dalmatské pobřeží.

Osmanská expanze nastupuje společně s vládou sultána Orhana (1323–1362), který výrazně posílil vnitřní organizaci osmanské říše (Akademia e Shkencave te Shqipërise 2002: 596–612). Kolem Roku 1330 založil elitní vojsko zvané *janičáři* (turecky *yeni çeri*, albánsky *janičarët* v překladu nové/mladé mužstvo). V letech 1347–1359 začala vojska sultána Orhana bojovat proti místním státním útvarům a od konce 14. do počátku 16. století probíhala expanze nejprve cestou proměny existujících států na státy vazalské. Tento scénář byl uplatněn nejprve v Makedonii, poté v Bulharsku a Srbsku. Osmanská invaze pokračovala postupně do vnitrozemí na území Makedonie i do dnešního Řecka a Albánie. Po smrti sultána Orhana nastupuje jeho syn Murad I. (1362–1389), který pokračoval v balkánské invazi a postupně začal okupovat celé albánské území. Albánské feudální rodiny se bránily, ale neúspěšně. Osmanská vojska postupovala dál do vnitrozemí a staré albánské feudální rodiny jako Balshové, Muzakajové a další se staly vazaly osmanské říše. I přes neshody, které na Balkáně mezi knížaty a feudály panovaly, byla v roce 1387 založena rozsáhlá balkánská koalice k zastavení osmanského vlivu na Balkán (Ibid.: 596–612).

K založení koalice vyzval další feudály Balkánu srbský kníže Lazar Hrebeljanović (1371–1389) zejména proto, aby společně zastavili postup osmanské říše na Balkáně. Výzvu přijali někteří albánští feudálové jako Gjergj II. Balsha, feudál města Shkodra, Teodor II. Muzaka, feudál města Berat a Myzeqe, Dhimiter Joniam, feudál území kolem obchodní cesty Lezhë-Prizren, Andrea Gropa, majitel území kolem Ochridu a další albánští feudálové. Připojil se k nim i rumunský vojvoda Mirča (rumunsky Mircea), chorvatský bán Ivan Horvat, bosenský král Tvertko, majitel území v Kosovu Vuk Mladenović, který je známý pod jménem Brankovič (Vuk Branković).

Osmanské kroniky uvádějí, že vojsko albánského feudála Gjergj II. Balsha mělo velký počet vojáků, a řadí ho mezi tři nejvýznamnější bojovníky tzv. „balkánské koalice“ proti postupu osmanské expanze. Řadí ho po bok knížete Lazara a vojvody Vladka Vukoviče, který vedl bosenského vojsko. Bitva začala v červnu roku 1389, dne 15. června se balkánská koalice zúčastnila velmi krvavé bitvy ve Fushë-Dardani (Fushë Kosovë neboli Kosovë poli). I přes velké ztráty osmanské vojsko zvítězilo. Bojovník Miloš Kopilič však zabil sultána Murada I. Aby se pomstili, zabili Osmané válečné zajatce včetně knížete Lazara a Miloše Kopiliče. V bitvě zemřel i Teodor I. Muzaka společně s dalšími vojevůdci.

Bitva na Kosově poli a prohra „balkánské křesťanské koalice” byla začátkem rychlého postupu osmanských vojsk, které vedl nový sultán Bajazid I (1389–1402). (Ibid.: 596–612). Území obývané albánským etnikem bylo postupně podrobena. Posledním městem, které odolávalo až do roku 1418, bylo Gjirokastra, kdy jej dobyl sultán Mehmet I (1413–1421).

ISLAMIZACE ALBÁNSKÉHO OBYVATELSTVA

V 15. století začala postupná islamizace zabíráním majetků feudálů a nahrazením pozic místní samosprávy obyvatelstvem nealbánského původu na územích, které obývalo albánské etnikum. Osmanská říše od počátku postupovala podle scénáře, který se soustředil na feudální třídu. Odebrala jí majetek, donutila ji platit vysoké daně a vydat syny, kteří byli posláni k sultánovu dvoru na převýchovu. Ti posléze museli prokázat věrnost sultánovi a konvertovat k islámu. Pokud pak měli předpoklady vládnout, byly jim předány majetky a úřady v rámci Osmanské říše.

Tyto kroky vedly k nepokojům albánských obyvatel a část z nich odešla do emigrace, aby nemuseli prokazovat a registrovat majetek a platit daně. Ti, kteří zůstali, se snažili všemi možnými prostředky zabránit registraci své půdy a jejímu zdanění. První velké povstání vypuklo v letech 1419–1421. Další významné povstání Albánců bylo v roce 1432, kdy měla proběhnout registrace majetku feudální rodiny Arianitů. V čele tohoto povstání byl Gjergj Arianiti, který začal bojovat proti úředníkům, kteří chtěli registrovat majetek. Vojska tehdejšího sultána se s vojskem Gjergja Arianita několikrát střetla, ale vždy bez úspěchů. Po nějaké době se tedy sultán Murat II rozhodl nechat albánské území pod kontrolou Albánců. Jako své zástupce na albánských územích nechal dva Albánce, kteří byli vychováni na sultánském dvoře. Jeden z nich byl Gjergj Kastrioti z feudální rodiny Kastriotů, kteří měli svoje území kolem dnešní Lezhy a Krujy. Za dobu působení Gjergja Kastriota se majetek vrátil zpět původnímu obyvatelstvu. To se sultánovi nelíbilo a poslal ho jinam. Gjergj Kastrioti si však stihl vytvořit dobré kontakty s albánskou elitou, rozhodl se neuposlechnout rozkazu sultána a v roce 1443 stanul v čele dalšího albánské povstání (Ibid.: 392–395).

GJERGJ KASTRIOT SKËNDERBEU

Gjergj Kastrioti, známý jako Skënderbeu (česky uváděn zpravidla jako Skanderbeg), se narodil v roce 1405 v rodině albánského feudála Gjona Kastriotího. V té době jeho otcovi patřila polovina dnešní Albánie, část dnešního Kosova (s centrem Prizren) a Makedonie (s centrem Tetovo, dnešní Severní Makedonie). Administrativní centrum rodiny Kastriotů bylo město Prizren (v dnešním Kosovu). Gjon Kastrioti musel poslat k osmanskému dvoru nejprve nejstarší syny a pak i Gjergjiho, kterému v době odjezdu bylo 9 let. Gjergj Kastrioti na osmanském dvoře prokázal nejen to, že je velmi chytrý, ale i vojensky zdatný. Dali mu osmanské jméno Skender a díky svým schopnostem velmi rychle postupoval v hierarchii říše. Dosáhl titulu *Sanxhakbeu*, tj. nejvyšší představitel daného území, sandžaku. Sultán ho pak poslal jako zástupce osmanské říše

na území, která patřila jeho otci. Skënderbeu tu po celou dobu svého působení aktivně pracoval pro zájmy své rodiny, získával zpět zabraný majetek rodiny Kastriotů. I přesto, že na osmanském dvoře přijal islám a nové jméno, při oficiálních jednáních vždy používal svoje křesťanské jméno Gjergj. Když mu sultán chtěl přenechat vedení jiných území v Osmanské říši, Gjergj Kastrioti to nepochopil jako nabídku lepšího místa, ale jako projev jeho nedůvěry. Kromě toho, také už zvažoval možnost, že nebude jednat v zájmu Osmanské říše. Svůj záměr pak uskutečnil v listopadu roku 1443, kdy se vrátil na albánská území a nechal tu vztyčit albánskou vlajku. To bylo jasným důkazem, že už nechce hájit zájmy Osmanské říše. Poté začal bojovat za nezávislost albánského území po boku Gjergja Arianitiho. Povstání roku 1443 osvobodilo území dnešní severní a střední části Albánie společně s velkou částí dnešního Kosova a Makedonie.

Gjergj Kastrioti věděl, že povstání bylo úspěšné, ale byl si také vědom toho, že pokud albánští feudálové nebudou jednotní, Osmanská říše vyšle vojsko a mohou prohrát. To byl důvod, proč zorganizoval zasedání Sněmu albánských feudálů dne 2. března 1444 v Katedrále sv. Nikoly v Lezhë (dnešní Albánie). Zúčastnili se ho zástupci všech albánských feudálních rodin. V průběhu sněmu se dohodli, že vytvoří společnou armádu. Skënderbeu hrál v tomto uskupení feudálů sice rozhodující roli, ale zároveň všichni členové sněmu měli stejná práva. Jeho role byla náročná, protože neustále musel čelit revnivosti mezi jednotlivými členy a rodinami.

Po osudové bitvě očekával sněm albánských feudálů krutou odvetu, ale místo toho zvítězil ve všech následujících bojích s osmanskou armádou. Sláva Gjergja Kastriotiho a jeho úspěchy na bitevním poli se rychle šířily. Tehdejší území Albánců pokrývalo nejen území dnešního Kosova a z velké části i Makedonie, ale i jižní část dnešního Srbska a velkou část dnešní Černé Hory. Sultán Mehmet II nakonec kapituloval a v roce 1463 podepsal s Kastriotem mírovou smlouvu. V roce 1464 byl Skënderbeu jmenován panovníkem Albánie a jako krále jej uznal i tehdejší papež Pius II (Ibid.: 438–446). Mírová smlouva sice byla podepsána na 10 let, ale i přesto sultán pokračoval ve výbojích proti albánskému státu, později království. Vojska Skënderbeu nad Osmany vítězila do roku 1467. Po velkých ztrátách v období 1466–1468 zanechal sultán Mehmed II na několik následujících let dobývání albánských území.

Skënderbeu zemřel 17. ledna 1468 a byl pohřben v katedrále sv. Nikoly v Lezhë. Po jeho odchodu se albánští feudálové už nedokázali sjednotit a postupně ztráceli dobytá území. V roce 1503 se albánská území opět plně podrobila Osmanské říši. Tehdy také vyvrcholila emigrace albánských elit do Benátek a dalších italských měst, která začala už po Skënderbegově smrti. Zároveň ve stejném roce započala postupná islamizace albánského obyvatelstva.

Islamizace na území dnešní Albánie byla dlouhodobým procesem. Islamizace albánského obyvatelstva v Kosovu postupovala rychlejším tempem z důvodu zvláštních politických skutečností. V českém prostředí mnohdy bývá mylně uváděno, že důvodem tehdejší islamizace Kosova byla emigrace albánského obyvatelstva z území dnešní Albánie na území dnešního Kosova. Emigrace albánského obyvatelstva ve 14.–15. století sice proběhla, ale ne směrem do Kosova, nýbrž směrem do Dalmácie. Směřovala především do dnešního Dubrovníku (původně Ragusa) a do dalších severních měst Dalmácie, dále pak do Benátek, do měst tehdejšího městského státu sv. Marka

(tzv. emigrace Albánců na sever) a do měst jako Fano, Antona, Rimini atd. (tzv. západní emigrace Albánců). V těchto místech na italském území se vytvořily velké albánské křesťanské komunity. Některé z nich dodnes hovoří starou albánštinou a sami sebe (v jižní části Itálie) nazývají *Arbëreshë*, dle označení pro albánský středověký státní útvar *Arbëria* (Ibid.: 478–480).

Jiná situace byla v Kosovu, jehož obyvatelstvo v té době bylo pod nadvládou srbského patriarchátu, který se snažil změnit jeho víru z katolické na ortodoxní. Pro obyvatele Kosova bylo lepším řešením přijetí islámu než podrobení se Srbskému patriarchátu, který hájil zájmy jiného etnika. V 15. a 16. století se tedy původní albánské obyvatelstvo v Kosovu postupně islamizovalo. Totéž se stalo i v některých regionech v Makedonii, kde žilo albánské etnikum. I oni přijali islám, protože se nechtěli podvolit Srbskému patriarchátu. Lze říci, že ve všech islamizovaných zemích v té době (Albánii, Kosovu, Makedonii) bylo islámské náboženství přijato většinou obyvatel pouze formálně, aby se nemuselo obávat osmanské represe. Lidé se na veřejnosti chovali jako muslimové, ale doma ctili křesťanské zvyky. Říkalo se jim kryptokřesťané. Katolická církev si byla této skutečnosti vědoma, ale své věřící příliš nepodporovala. Nepřijímala je do svých řad a nekřtila jejich děti, pokud nevystupovali otevřeně jako křesťané. Jiný byl postoj ortodoxní církve, která se nikdy nestavěla proti přítomnosti kryptokřesťanů na svých mších a chápala důvody takového jednání (Ibid.: 587–593).

ŘÁD BEKTÁŠÍJA

ÚVOD DO BEKTÁŠÍJE

Na albánských územích se islám rozšířil nejen ve svém hlavním sunnitském směru, ale i ve formě sekt nebo *taríq* (řádů) směru ší'a. Nejrozšířenější je *taríqa* bektášíja, což je súfijský směr islámu, který vnímá původní doktrínu islámu nedogmaticky. Samotný termín *taríqa* znamená „cesta“ nebo „způsob“. Je to cesta k čistší víře v Boha, ale i odříkání se světského života a prožívání nového života v rámci bratrstva stejně smýšlejících (Kropáček 2011: 168–169). Každá *taríqa* měla svého zakladatele, od něhož se zpravidla odvozuje název mistra a jeho nástupce.

Vzhledem k ší'itskému charakteru bektášíji nelze opomenout některá jména, k nimž se ší'itský proud islámu hlásí. Patří mezi ně imám Alí, zeť Muhammada, a Abaz Alí, syn imáma Alího, který je důležitou postavou v albánské bektášíji.

VÝZNAMNÉ HISTORICKÉ POSTAVY BEKTÁŠÍJY

Imám Alí

Imám Alí nebo Alí ibn Abí Tálíb se narodil kolem roku 598 a byl bratrancem Muhammada. Vzal si jeho dceru Fátimu a stal se tak i jeho zetěm. Alí byl největším přítelem a důvěrníkem Muhammada a byl prvním mužem, který podle ší'itského učení přijal islám. Alí věrně následoval Muhammada při jeho dobovatelských bojích vedených za účelem rozšíření islámu. Muhammad považoval Alího za svého nejbližšího, a proto ho v roce 630 ustanovil svým zástupcem v Medíně.

Stoupenci Alího očekávali, že bude vůdcem ummy, protože byl jeho pokrevní příbuzný. Ale umma si zvolila Abú Bakra (632–634), který byl Muhammadovým zetěm a přítelem Alího. Stoupenci Alího tento krok označili za nespravedlnost a nového chalífu Abú Bakra neuznali. Po smrti chalífy Abú Bakra byl zvolen jako chalífa Umar ibn al-Chattáb (634–644) a po něm Uthmán ibn Affán (644–656). Alíjovci nesouhlasili ani s výběrem těchto dvou chalífů. Situace eskalovala v roce 656 kdy stoupenci Alího zavraždili chalífu Uthmána ibn Affána a místo něj prohlásili v Medíně Alího za nového vládce. Tímto krokem se umma spojila nejen z politického hlediska, ale i z náboženského. Dle dede Edmonda se šiité konečně dočkali pravoplatného nástupce Muhammada. Ale část ummy neuznala nárok Alího, a proto byl donucen přesídlit z Medíny do Kúfy (v dnešním Iráku). Proti Alímu se stavěl zejména Mu'áwija ibn Abí Sufján, který byl místodržícím Sýrie a bratrancem chalífy Uthmána ibn Affána. Ten chtěl pomstít smrt svého bratrance. V roce 657 se shromáždila vojska obou protivníků u Siffínu na území dnešní Sýrie. Po třech měsících jednání měla dne 26. července proběhnout závěrečná bitva. Tehdy Mu'áwija měl společně se svými bojovníky upevnit na svá kopí listy Koránu a navrhnout smírní soud dle zásad islámu. Alí byl tomuto nápadu nakloněn, protože nechtěl bojovat proti svým muslimským bratrům. Část jeho bojovníků ale chtěla bojovat a v bitvě rozhodnout o budoucnosti vedení ummy. Po diskuzích se tato část bojovníků oddělila od vojsk Alího a založila si vlastní obec, rebelující obec zvanou *cháridža*, tj. „odcházející“ nebo „bouřící se“. Alí nechtěl bojovat, snažil se je od boje odradit. Při jednom ze střetů v roce 661 ho jeden z rebelujících bojovníků smrtelně zranil otráveným šípem. Alí zemřel a byl pohřben v Nadžafu, v dnešním Iráku. Jeho smrt pomohla Mu'áwijovi, který se v roce 661 stal novým chalífou a jeho zvolením začíná vláda umajjovské dynastie se sídlem v Damašku.

Abaz Alí a jeho odkaz

V albánské bektášiji se těší velké úctě Abaz Alí, bratr z otcovy strany imáma Husajna. Podle bektášijské víry se (po bitvě u Karbalá) dostala jeho duše s pomocí Alláha do Hory Tomorri (v Albánii) a zůstala tam (Baki 2004: 36–50).

Abú al-Fadl al-Abbás bin Alí (*albánsky Abaz Alí*) se narodil v Medíně, v říjnu v roce 26 hidžry. Byl synem imáma Alího bin Abí Talíb, blízkého přítele a zetě proroka Muhammada a jeho druhé ženy, která se jmenovala Fátima bint Hizám al-Qilábíya (Wikipedia 2021), známá jako Umm al-Banín. Abbás bin Alí vyrůstal se svými bratry, imámy Husajnem a Hasanem, a se sestrou Zajnab (*albánsky Zeinaba*), dcerou imáma Alího, o které albánští bektášijové často mluví v souvislosti s Abbásem bin Alí. V albánských bektášijských lidových písních je tato žena ctěna nejen kvůli svému původu, ale i kvůli silnému charakteru a silnému vlivu, který měla na svého bratra Abbáse bin Alí. Velký vliv na něj měli i bratři Hasan a Husajn. Po smrti imáma Alího se Abbás bin Alí více přiblížil ke svým bratrům a následoval je při jejich putování po Medíně, Mekce a po Iráku. Zúčastnil se také bitvy u Karbalá, kde padl po boku svých bratrů.

O životě Abbáse bin Alí se vypráví mnoho legend, o jeho síle, chrabrosti a moudrosti. Několikrát zachránil rodinu imáma Husajna a zajistil jim zdroj vody. Neměl strach se postavit vojskům nepřátel, věrně sloužil rodině Proroka. Albánské zdroje ho popisují jako statečného věřícího bojovníka za spravedlnost, trpělivého, věrného víře, národu, bratrovi. Měl sílu vůle, měl soucit a byl laskavý. Dle historických pramenů

OBR. 1 Abbás bin Alí (Abaz Ali), obraz ve Světovém centru bektášije.

Abbás bin Alí zemřel na břehu řeky Al-Qamí, kde byla později postavena hrobka. Dnes je to poutní místo pro šiitské věřící. Historici doposud neznají přesné místo, kde pramenila tato řeka, ale ví se, že byla jednou z větví Eufratu (Shahin 2006).

Hned po bitvě přijela duše Abbáse bin Alí na koni a usadila se na Hoře Tomorri. Na úpatí této hory se dodnes nachází otisk mučednickovy nohy. Bektášijové po mnoha staletích postavili na vrcholu tekke na jeho počest, které je od 19. století poutním místem pro bektášijské věřící.

Postava Abbáse bin Alí ovlivnila mnoho albánských básníků a spisovatelů, mezi ně bezpochyby patří jeden z nejznámějších albánských spisovatelů z období albánského národního obrození Naim Frashëri, který mu věnuje jednu ze svých básní Abaz-Alí. Tato báseň je oslavou této mystické osobnosti v albánské bektášijské poezii. Autor popisuje tohoto hrdinu, který byl účastníkem bitvy u Karbalá a oslavuje jeho činy. Tato postava je také velmi důležitá pro albánskou bektášiju a v albánské bektášijské hierarchii významných postav má postavení hned po Hádži Bektáš Veli.

Hádži Bektáš Veli

Zakladatelem bektášije a jejím ochráncem je Hádži Bektáš Veli (albánsky *Haxhi Bektash Velija*, *turecky* *Haçi Bektaş*). Narodil se v roce 1249 (podle albánských zdrojů 1248).²

² Rozhovory s dede baba Edmond Brahimaj, hlavní dede baba Světového centra bektášiji, Tirana 2011/2012.

Z Persie do turecké Anatólie přišel na konci 13. století. Podle bektášijské tradice sahá jeho rod až k samotnému proroku Muhammadovi.

O životě Hadžiho Bektáše se nedochovalo mnoho historických údajů. Většina informací pochází z legend o zázracích, které učinil v průběhu svého života. Jeho „reformační“ úsilí značně ovlivnil kontakt s buddhismem a hinduismem v období jeho (údajných) cest po Indii, Tibetu a Číně. Byl hluboce věřící a svůj budoucí život neviděl v bohatství, ale v duchovní cestě mystika. Tomu věnoval celý svůj život. První řádový dům neboli tekke byl založen v Turecku v roce 1282, na místě, které se dnes nazývá Hádži Bektáš (*turecky Haçi Bektaş*). Zde je v hrobce, kterou nechal postavit sultán Osmanské říše pochován zakladatel řádu.³

Tento islámský ší'itský řád se od svého počátku vyznačuje liberálností myšlenek, které se podobají křesťanské tradici. Vymezoval se i proti tradičním ortodoxním doktrínám a dogmatům islámské sunnitské víry. Snažil se o spojení a jednotu muslimů. Bektášijové hlásali lásku a bratrství. Dá se říci, že od počátku se tento řád choval jinak než dosavadní islámská tradice. Všechny jeho knihy a rukopisy byly sepsány v osmanském jazyce, nikoli v arabštině či v perštině (Akademia e Shkencave te Shqipërise 2002: 593–596).

Během svého života získal Bektáš a jeho učení velký ohlas právě z toho důvodu, že bylo moderní a tolerantnější než původní sunnitské učení. Už v průběhu života byl řád hojně navštěvován různými lidmi, kteří měli zájem nejen o Bektáše, ale chtěli naslouchat tomuto novému učení. Bektáš chtěl rozšířit své učení, a proto, dle dede baba Edmonda, poslal do světa mnoho svých stoupenců šířit bektášijské učení. Některé zdroje uvádějí, že poslal 999 dervišů, jiné hovoří o 99 tisících.⁴

Bektáš a jeho učení je ústředním bodem celosvětového a albánského bektášijského učení. V albánské bektášiji jeho učení ovšem více doplněno místními zvyky, které budou uvedeny později.

Derviš Asri Salltek nebo Sari Saltik

Misionář, který měl velký vliv na rozšíření bektášiji začátkem 14. století na Balkáně, je Sari Salltek, jedna z dalších významných osobností řádu. O Salltekovi se vypráví mnoho legend a je známo, že se na začátku svého působení v albánských krajích představil jako katolický kněz. Tím chtěl získat co největší množství příznivců. Je třeba připomenout, že v té době na území dnešní Albánie, Řecka, Makedonie a Kosova žili převážně křesťané, kteří se nechtěli podrobit Osmanské říši a přijmout islám. Sari Salltek se proto nemohl představit jako islámský derviš. V přestrojení za katolického kněze se snažil komunikovat s místním obyvatelstvem, a přitom šířit učení řádu bektášija.

Podle dostupných albánských zdrojů se Sari Salltek objevil v Krujě v květnu roku 1325. O jeho původu se toho ví velmi málo. V literatuře ho nacházíme i pod jménem Sari Saldik nebo Mehmet Bahbara. Známý cestovatel Čelebí ho uvádí jménem Mehmet Bukchara. Významný albánský spisovatel Naim Frashëri o něm tvrdí, že právě jméno Sari Salltiku je Ismail. V albánských rukopisech poskytnutých Světovým

³ Ibid.

⁴ Ibid.

centrem bektášiji se uvádí, že Abú Hajr Rumí se zmiňuje, že Sari Salltek je Šerif Hazer a pochází přímo z rodiny Muhammada.⁵

Sari Salltek si v době přestrojení za katolického kněze vybral jako místo svého působení opuštěnou jeskyni na úpatí Hory Krujě. Mystikové si většinou vybírali osamocená místa bez civilizace, kde žili sami. Jeskyně se nacházela velmi daleko od tehdejšího města Krujě, pro Sari Sallteka to bylo ideální místo pro život a meditace.

Mezi Albánci se o Sari Salltekovi rozšířilo mnoho legend. Jedna z nich vypráví, že byl lékařem a léčil místní lidi. Že to byl velmi moudrý a sečtělý muž, který sbíral léčivé bylinky a z nich vyráběl různé masti a léky, jimiž léčil neduhy nemocných. Jedna z legend vypráví, že vyléčil dokonce i žloutenku, která tehdy vypukla v okolí města Krujě (Baki 2004: 36–50).⁶

Sari Salltek byl činný na rozsáhlém území kde žilo albánsky hovořící obyvatelstvo, ve Skopji a kolem Ochridského jezera (dnešní Makedonie), v Krujě (dnešní Albánie) a v Janině (dnešní Řecko), Rumunsku, Maďarsku, Bosně a Hercegovině a v Srbsku, prakticky tedy po celém Balkáně. Sari Salltek a jeho spolupracovníci dokonce založili na Korfu takzvanou “ortodoxní instituci”, která ve skutečnosti měla rozšiřovat učení bektášiji, koncept svobody, lásky a bektášijské disciplíny (Akademia e Shkencave te Shqipërise 2002: 593–596).

Sari Salltek na začátku působil jako katolický kněz a postupem času opustil své katolické krytí a začal otevřeně hlásat bektášijské učení. Jeho učení a vědomosti z medicíny začaly vadit místnímu katolickému obyvatelstvu, zejména bohatým princům. Proto se Sari Salltek (tehdy už v pokročilém věku) rozhodl opustit tekke v jeskyni na úpatí Hory Krujě, kde pobýval více než 50 let. Dle legend musel narychlo opustit svoji jeskyni a společně se svým koněm přeletěl až do dnešního Turecka. Tam, kde se (údajně) jeho noha dotkla země, se nacházejí otisky a pro bektášijské věřící jsou to svatá místa.

Sari Salltek zemřel v dnešním Turecku a byl pohřben v Korfu, kde na jeho počest byla postavena tekke. V současné době se zde nachází kostel sv. Spyrodona (*Spyrodon, albánsky Spirodhon, bylo katolické jméno Sari Sallteku*).⁷ Na Balkáně se nachází celkem 7 míst, o nichž se říká, že tam má Sari Salltek svůj hrob. Legendy vyprávějí, že Sari Salltek si přál, aby se různé části jeho těla dostaly k místům, ke kterým měl vřelý vztah a nějaký čas tam pobýval. Důvěryhodnější vysvětlení je to, že místní bektášijové postavili na jeho počest 7 hrobů — památníků po celém Balkáně (Baki 2004).

V bektášijských kruzích se do dnešního dne vede diskuze, zda je Sari Salltek skutečná či mýtická postava, a zda Sari Salltik byl či nebyl kněz Spirodhoni. Bohužel z dostupných zahraničních i albánských zdrojů nelze vyvodit jednoznačný závěr. Pro albánskou bektášiji je podstatná ta skutečnost, že Sari Salltek byl skutečným dervišem, který stál u rozšíření tohoto učení a taríqy na území, kde pobývalo albánské obyvatelstvo.

5 Rukopis č. 3, zaslán hlavním sekretářem Světového centra bektášije v Tiraně, září 2013.

6 Dollma Baki je pokračovatelem rodiny Baki, která se starala o Bektášijské tekke v Krujě, přímo ve starém městě. D. Baki ve své knize uvádí informace, které slyšel od své rodiny po několika generacích a mnohdy některé informace nelze považovat za pravdivé. Proto bylo třeba informace uvedené v této knize konfrontovat s rukopisy Bektášijského centra v Tiraně.

7 Rukopis č. 3, zaslán hlavním sekretářem Světového centra bektášije v Tiraně, září 2011.

OBR. 2 Krujë.

OBR. 3 Otisk nohy
Sari Salltek, Krujë.

Druhý Pir Balim Sultán

Řád bektášíja již od svého založení postupně pracoval na systemizaci svého učení a vnitřní organizace. Na konci 15. století představitel řádu Balim Sultán (v některých albánských zdrojích i Balluk Sultán) ukončil práci na učení a na vnitřní organizaci řádu.

Balim Sultán (nar. v roce 1457 v Dimotéce, zemřel v Haçi Bektaşi v roce 1517) je v bektášíjských dějinách označen jako druhý *pír*, a také za jednoho z největších reformátorů řádu. Základy a hodnoty bektášíji organizoval tím, že pro každého bektášíje je základem víry Korán, hadíthy Muhammada a zásady, že bektášíja musí ctít rodinu Proroka (albánsky známou jako *Ehlibejt*, *arabsky ahl al-bajt*). Prorocká rodina představuje osobu Fátimy, imáma Alího, Hasana a Husajna a další pokračovatele rodu a *imamátu* až do posledního imáma (Ibid.). Balim Sultán uspořádal vnitřní organizaci tehdejších bektášíjských institucí a tekke (Rexhepi 2006).

S příchodem Balim Sultána se tehdejší bektášíjské instituce a tekke organizují do šesti hlavních světových center a to jsou:

- Centrum Haçi Bektaşi, kam patřila střední a západní Anatolie,
- Centrum Abdal Musají pro další části Anatolie,
- Centrum Sejjid Alí Sultán v Dimotéce, kam patřil celý Balkán, založené v roce 1305,
- Centrum Abdul Mumini v Karbalá, kam patřila velká část Arábie a Persie,
- Centrum Viran Sultána v Iráku, kam patřil Střední východ,
- Centrum Šakhul Sultán v Istanbulu, kam patřila všechna území kolem Černého moře.

Toto uspořádání bylo důležité z ekonomických důvodů, protože území, na kterém řád působil, bylo značně rozsáhlé a nešlo již dále pokračovat v centralizovaném upořádání řádu, kdy centrála rozhodovala o ekonomických otázkách týkající se jiných oblastí, což někdy vedlo k nesprávným rozhodnutím. S novou organizací mohla být tyto centra samostatná a rozhodovat o ekonomických a finančních otázkách, které se jich přímo týkaly, ale v otázkách víry všechny postupovaly stejně.

KONCEPTY UČENÍ V RÁMCI BEKTÁŠÍJÍ

Učení všech mystických řádů je pro nečlena mnohdy velmi nepřístupná oblast. Jako každý řád, i řád bektášíja střeží svoje učení a do svých nauk a tajemství zasvěcují jen své členy. Níže je uvedeno část učení bektášíji, které bylo možné dohledat v některých vydaných spisech babů a v rámci rozhovorů s několika představiteli tohoto řádu.

KONCEPT MISTRA

Bektášíjové si velmi zakládají na duchovní přípravě svých žáků a zdůrazňují nutnost vedení mistrem. Učitel, mistr neboli albánsky *murshid* (*ten, kdo vede správnou cestou, radí*) je velmi pečlivý ve věcech duchovní výchovy. Mistr je v řádovém domě jedinou osobu, která byla a je schopná správně vést žáka a zasvětit ho do tajů mystické

cesty, a přitom sledovat všechny důležité aspekty podstatné pro jeho další vývoj. Mistři nepřijali do řádu každého. Museli si vybrat žáka, který na jedné straně měl zájem vstoupit do řádu, ale na druhé straně musel mít přijatelný charakter pro bektášíjskou dráhu. Museli pozorovat osobnost každého žáka, jeho duchovní předpoklady a podle toho regulovat jeho zasvěcení do dalších nauk řádu.⁸

Osoba, která stojí mimo řád nemá možnost dozvědět se o učení více, než je uvedeno níže. I přes důvěru, kterou jedinec mimo řád může získat, nelze bektášíjské učení předat nebektášíjům a ani bektášíjům, kteří nejsou součástí řádu. Znalosti a její rozsah je umožněn jenom těm lidem, kteří jsou vybráni k vedení řádu v budoucnosti.

KONCEPT ČTYŘ BRAN ALIAS PILÍŘŮ UČENÍ

Čtyřmi hlavními pilíři učení bektášíji jsou *Šarí'a* neboli zákon, *Taríqa* neboli mystická cesta, *Haqíqa* neboli říkání pravdy za jakoukoliv cenu, i kdyby to bylo proti tobě a tvé rodině, a *Ma'rifa* neboli věda a vědění.

První pilíř *šaríca* je komplex islámských předpisů, opírajících se o ustanovení Koránu a *sunny*. *Šaríca* je nezpochybnitelná a každý muslim ji musí dodržovat. Povinnost dodržovat její předpisy je pro mystiky základem jejich cesty co nejbliž k Bohu. První pilíř spočívá na těchto bodech:

1. víra v Alláha — existuje jenom jeden Bůh,
2. vzdělání v náboženství,
3. dodržování základních povinností islámu, tj. provádění modlitby (salát), odvádění náboženské daně (zakát), dodržování půstu v měsíci ramadánu (sijám) a vykonání poutě do Mekky (hadždž),
4. obchodování v mezích zákona, dodržovat zákaz lichvy,
5. sňatek,
6. vztahy zakázané v sexuálním životě — zákaz incestních sňatků (syn s matkou, sestrou, tetou atd.),
7. sledovat příklad Muhammada a jeho společenství (ummy),
8. soucit s těmi, kteří porušují smlouvy,
9. čistota jídla a šatů,
10. příkazy a zákazy.

Druhý pilíř je *taríqa*, mystický řád. Kdo se chce stát členem bektášíjského řádu, musí splňovat níže uvedené deset povinností:

1. Činit pokání, a přitom držet mistra za ruku — mistr je pro žáka a člena řádu zdrojem Božího učení.
2. Nalézt mistra a stát se jeho žákem — žák musí najít svého mistra, který ho připraví na duchovní cestu.

---

⁸ Rozhovory s dede baba Edmond Brahimaj, dede baba Světového centra bektášíji, Tirana 2011/2012.

3. Stríhat si vlasy a změnit si šaty na znamení životního obratu — bektášíjský žák, který se chce dostat do vyšších řád hierarchie, musí jako správný mystik obléct bílé oblečení.
4. Být vytrvalý a mít disciplínu při práci a učení.
5. Sloužit mistrovi a řádu.
6. Být skromný a chovat bázeň před Bohem.
7. Neztrácet naději v Boží milosrdenství.
8. Mít dervišské oblečení a být správně veden.
9. Duchovně se vyvíjet a milovat.
10. Chovat lásku a radost, pěstovat chudobu.

Správný žák by se měl oprostít světského života a v rámci bratrstva se věnovat bektášíjskému učení a řádu.

Třetí pilíř je haqíqa neboli pravda. Ten, který chce dosáhnout této pravdy, musí umět zvládnout níže uvedené povinnosti:

1. Stát se prachem.
2. Nekritizovat dvaasedmdesát sekt, protože jedině Bohu přísluší právo kritizovat. Zmínka o 72 sektách se nachází v sunně, kdy Muhammad předpověděl, že muslimové se do budoucna rozdělí do 73 sekt (náboženských skupin) a jenom Muhammadovo náboženství, které vyznává on a jeho lid, neshoří v pekle.
3. Ponechat všemu přirozený průběh.
4. Chránit se před stvořeným světem.
5. Sklonit se před Alláhem.
6. Hovořit o tajemstvích jenom s mystiky.
7. Duchovní růst v Bohu.
8. Duchovní rozvoj v Bohu.
9. Modlitba jako hovor mezi věřícím a Alláhem.
10. Rozjímání o Bohu (Engelthaler 2006).

Čtvrtý pilíř je macrifa, vědění. Ten, který chce dosáhnout této pravdy, musí respektovat níže uvedené zásady:

1. Disciplína.
2. Bázeň.
3. Sebekontrola.
4. Trpělivost.
5. Ostýchavost.
6. Velkorysost.
7. Nenáročnost.
8. Světské poznání.
9. Spirituální poznání.
10. Sebepoznání.

Správný bektášija by měl zvládnout všechny čtyři pilíře, aby správně pochopil bektášijské učení a mohl dosáhnout původní jednoty s Bohem a stát se dokonalým člověkem. Samozřejmě, že jen málo bektášijských mystiků dosáhlo nejvyšší úrovně vidění. Dle J. K. Birgeho (1937) někteří bektášijové věří v posmrtné stěhování duše do nového lidského života za účelem snahy dosáhnout čtyř pravd. Ve všech dostupných zdrojích a ani při osobních rozhovorech s nejvyššími představiteli bektášiji jsem se nesetkala s pojmem posmrtného stěhování duše.⁹ Naopak, učení bektášija se soustřeďuje na dosažení pravd v tomto životě. Žáci pak dle své duchovní úrovně, podle míry chápání zmíněných čtyř pravd a podle způsobu plnění povinností, postupují dál v bektášijské hierarchii.

Bektášijové věří, že celý vesmír vznikl emanací z Božské podstaty, kdy Bůh měl potřebu poznat sám sebe, vesmír jako celek představuje odraz Boha. Primárním cílem bylo stvoření člověka, který byl stvořen jako Boží obraz a v něm Bůh našel svůj nejlepší obraz. Podle Koránu Bůh stvořil prvního člověka, Adama, a vdechnul mu přímo Božského ducha. Proto člověk tímto způsobem sdílí Božskou podstatu a představuje spojnicí mezi Bohem a stvořením, je to tzv. *dokonalý člověk*. Dokonalým člověkem může být jenom ten jedinec, který si uvědomuje stvoření vesmíru a člověka, který touží se vrátit k stavu preexistence v Bohu, tj. do stavu *faná'*. Do toho stavu se mohou dostat jenom mystikové, kteří mají spirituální kvality, a proto se dostali nejbliž k Bohu a říká se jim „přátele Boží“ (arabsky *awlijá'*, turecky *evlija*). Mezi tyto přátele patřili všichni prorokové a dle bektášijského učení i Haçi Bektaş (Engelthaler 2006).

Bektášijské učení popisuje, že v materiálním životě člověk musí projít několika určitými stupni duchovního vývoje, aby se přiblížil co nejbliž k dokonalému člověku, přičemž se oprostí od materiálních hodnot, které jej obklopují, a obohacuje svůj duchovní svět. Bektášijské učení popisuje, že cesta k dokonalému člověku vede od prosté hmoty přes neživý svět, přes svět rostlin, přes svět zvířat až k člověku.

Pokud chce mystik dosáhnout stavu splynutí s Bohem, tak podle bektášijského učení musí odstranit smyslové vnímání světa, které zabraňuje pravému poznání a vidění (*macrifá*). Pravé poznání lze dosáhnout jedině přijetím čtyř pilířů, alias bran vědění, anebo čtyř pravd, které byly zmíněny výše. Každá pravda spočívá v deseti povinnostech, které správný mystik, který se chce přiblížit nejvíce k Bohu, musí poctivě naplňovat.

Bektášija se fanatickým způsobem řídí touto formulací: Muhammad je průvodcem cesty, imám Ali je vede na tuto cestu a Haçi Bektaş jde tuto cestou (Baki 2004).

Pro učení bektášiji byl a je *haqíqa* neboli *řikání pravdy* velmi důležitým pilířem. Jak již bylo výše uvedeno, bektášijové v rámci svého učení předávali mladším generacím povinnost být upřímný a čestný vždy a ke všem i za cenu vlastního života. Bektášijské učení dbá na vzdělávání a na respektování zákonů země, v níž věřící žije. Bektášija nezakazuje alkohol a ženy nemusí nosit závoj, když jdou ven (Akademia e Shkencave te Shqiperise 2002: 593–596). Dle dede baba Edmonda: „Bektášija je jediná tariqa, která respektuje všechna ostatní náboženství. Pro bektášiju jsou všichni lidé sestry a bratry bez ohledu na to, jaké víry jsou. V rámci bektášije od založení se muž i žena

⁹ Rozhovory s dede baba Edmond Brahimaj, dede baba Světového centra bektášiji, Tirana 2011/2012.

modlí v jedné místnosti, jsou to rovnocenné bytosti před Alláhem — již 800 let se my modlíme společně.“ Bektášijský řád nepodporuje zahalování ženy. Dle vyjádření dede baba Edmonda se ctnost a morálka ženy neukazuje tím, že je zahalená, ale jejími skutky a chováním.

V bektášijském učení se od počátku objevují dva pojmy: *xhenet* (arabsky *džanna*) neboli ráj a *xhehenemi* (arabsky *džehenem* z hebrejského *gejnihom* či *gehena*) neboli peklo. Pro bektášijské učení mají tyto pojmy spojitost se stavem duše a záleží na každém člověku. Pokud se někdo chová správně a vykoná dobré skutky, jeho duše bude v ráji. Pokud vykoná špatné skutky, tak jeho duše bude v pekle.

Výše uvedené informace o bektášiji jsou jediné, které jsou o tomto řádu veřejně známy. Badatel zvenčí, i když má velký zájem o získání informací o tomto řádu, nemá možnost se k nim dostat, pokud není členem řádu a nebyl mistrem (většinou babem) vybrán, aby o tomto učení poznal. Navíc člen řádu, kterému se dostává bektášijské učení, nesmí tyto informace poskytovat. Proto dosud u každého badatele ztroskotaly veškeré snahy o získání skrytého učení bektášiji. Jak správně poznamenal baba Munin z Bektášijské tekke v Gjakově, v Kosovu, některé věci musí zůstat mezi člověkem a Bohem a nikdo nepovolený nemá právo o nich vědět.

Je třeba říct, že bektášija byla moderní i pokud jde o způsob modlení. Dle Koránu se každý věřící má modlit pětkrát denně, ale bektášija doporučuje jen dvakrát denně. Navíc v albánské tradici tohoto řádu se mohou věřící modlit v rodném jazyce a není třeba používat ani turečtinu, ani arabštinu. Délka půstu v době ramadánu není 30 dnů, ale záleží na přání věřících. Podstatné pro bektáše je dodržet 10 dnů půstu v době Matemu (z perštiny a znamená to smutek, jde o deset dnů bitvy u Karbalá). Nejedná se ale o absolutní půst, má se jíst střídavě a dodržet půst vody v době připomínky smrti imáma Husajna v bitvě u Karbalá.¹⁰

KONCEPT ALLÁH-MUHAMMAD-ALÍ

Bektášijské učení patří do směru ší'a a jak říká dede baba Edmond: „My sami sebe považujeme za alevíty (forma bektášije, která se rozšířila převážně na venkově) a věříme v učení našeho Píra Hádži Bektáše Velího a v 12 imámů. Naše učení se od začátku upíná k rodině Proroka Muhammada. My ctíme Muhammada, jeho zetě a bratrance Alího, jeho dceru Fátimu a jeho vnuky Husajna a Hasana.“ Bektášijské učení se hodně upíná na Alláha, Muhammada a Alího, což připomíná svatou trojici v křesťanství. Bektášijské učení se upíná i na 12 imámů a jejich děti, které považují za nevinné oběti.

Bektášija uznává trojici Alláh — Muhammad — Alí, ale na rozdíl od křesťanství, kde má svatá trojice stejné postavení, v bektášiji je zřejmé, že úcta k Alláhovi je nejsilnější, pak následuje úcta k proroku Muhammadovi a relativně nejslabší je úcta k Alímu a k prorocké rodině. Bektášijské učení uvádí, že Muhammad je průvodcem cesty, imám Alí je vede na tuto cestou a Hadži Bektáš jde tuto cestou (Baki 2004).

Alí byl prvním imámem, což znamená, že byl Alláhem předurčen k tomu, aby vedl ummu jak politicky, tak i nábožensky. Každý imám je nositelem jistého Božského

10 Rozhovory s dede baba Edmond Brahimaj, dede baba Světového centra bektášiji, Tirana 2011/2012.

prvku, který je interpretován jako Božské světlo, a ten po smrti imáma automaticky přechází z otce na syna. Je to Bohem předurčená linie od Adama až ke společnému praotci Muhammada a Alího. Muhammad po sobě nezanechal žádné mužské potomky v dospělém věku, proto předurčená linie pokračuje od Alího k jeho synům, které Alí měl s Muhammadovou dcerou, Fátimou. Proto toto Božské vědění přešlo jenom k Hasanovi a Husajnovi, kteří byli jediní synové Alího a Fátimy, dcery Proroka. Od Husajna Božský prvek postupně přecházel na ostatní imámy, přímé potomky Imáma Alího a jeho synů.

Bektášíja neuznává vládu ostatních chalífů a uvádí, že právo vést ummu měli jenom přímí potomci Proroka Muhammada. Proto v bektášíjském učení má imám Alí velmi důležité místo a bektášíjové ho ctí stejně, jako ctí Alláha a Muhammada. Alláh předal vědění a právo vést ummu nejprve Muhammadovi, po jeho smrti Alímu, kterému vědění přímo předal Muhammad. Alího s Muhammadem pojilo zvláštní přátelství. Toto spojení bylo postupem času transformováno do podoby Alláh-Muhammad-Alí a je vykládáno jako projev jediného Boha. Toto spojení je však chápáno různě u běžného směru bektášíja a u albánského směru bektášíja. V albánské bektášíji se na prvním místě uctívá Alláh, pak Muhammad a nakonec Alí. Zvláštní úcta je věnována Prorokově rodině, synům Alího, kteří dle bektášíji měli náboženské a politické právo vést ummu.

KONCEPT PRÁVA ČLENŮ PROROKOVY RODINY VÉST UMMU A DVANÁCTÝ IMÁM

Alí měl děti několik, ale dva syny měl s dcerou proroka Muhammada. Jeho synové al-Hasan a al-Husajn byli ti vyvolení, kteří měli vést islámskou ummu. Po Alího smrti se al-Hasan stal druhým imámem, ale vzdal se svých nároků na chalífát ve prospěch dynastie Umajjovců a stáhl se z politického života. Jeho bratr al-Husajn s tímto postupem nesouhlasil. Vzhledem k tomu, že byl mladší, tak počkal, až přijde čas, kdy bude moci nastoupit jako další imám. Tento čas měl přijít po smrti chalífy Mu'awiji (680), který ale před svou smrtí označil jako nástupce svého syna Jazida (zmínka o tomto panovníkovi je i v albánských písních a básních, kde je jeho postava velmi nepěkně popsána). Později se jeho vojsko střetlo s al-Husajnem v bitvě u Karbalá. Tato bitva je jednou z nejsmutnějších událostí v rámci celé ší'jy, kam patří i Bektášíja.

Bitva u Karbalá je (v rámci bektášíjského učení) zmíněna jako utrpení, pokání a obětování se pro víru, což je jeden ze základních konceptů ší'itského a posléze i bektášíjského učení a spirituality. Dle vyjádření baba Munina bektášíja tuto bitvu připomíná v klidném, truchlivém a symbolickém duchu v rámci svých modliteb, které jsou tiché. Každoročně se připomíná výročí této bitvy a bektášíjové se deset dnů muharramu postí a jedí střídavě.

Husajnova smrt ještě více posílila přesvědčení ší'itských věřících, že právo vést ummu má Prorokova linie, a proto všemi možnými způsoby podporovali i další imámy, pokračovatele rodu Muhammada v jejich politické cestě. Další imámové pak již většinou neměli politické ambice, nebo se stali loutkami v rukách tehdejších chalífů. Nejznámější mezi nimi byl šestý imám Dža'far as-Sádiq (albánsky Xhafer Sadiq), který uspořádal šíitský právní systém a proslul jako autorita v oblasti práv-

ních a náboženských otázek, ale politicky se moc neangažoval. Zemřel někdy v roce 148/765.

Jedenáctým imámem byl Hasan al-‘Askarí (albánsky Hasan Askari), který byl otráven (zemřel 260/873/874), stejně jako většina imámů. Historické zdroje uvádějí, že po sobě nezanechal žádného mužského potomka. Z jiných zdrojů se zase uvádí, že mužského potomka zanechal a byl jím dvanáctý imám jménem Muhammad Abú-l-Qásim al-Mahdí (albánsky Mediu), který se v dětském věku skryl (dle bektášíjské tradice se ztratil v roce 260/874), aby zůstal mimo vliv chalífy.

Koncept dvanáctého imáma hraje v bektášíji, jako v celém šíitském učení, velmi důležitou roli, protože tento imám je skrytý. Stále se čeká na jeho příchod v 10. muharramu neznámého roku. Tehdy má nastolit pořádek a spravedlnost a bude jediným legitimním vládcem islámu a všichni muslimové jej uznají za imáma.

VLIV KŘESŤANSTVÍ A MÍSTNÍCH ZVYKŮ

Islám jako nová víra byl ovlivněn místem, kde vznikl. Proto islámské učení má i prvky jiných náboženství, zejména křesťanství. Ty jsou nejviditelnější u bektášíji v podobě tzv. svaté trojice Alláha-Muhammada-Alího. Na rozdíl od křesťanství, tyto tři prvky u albánské bektášíji nemají stejnou váhu.

Další shodné prvky (s křesťanstvím) je například celibát mystiků a členů hierarchie bektášíji, nebo to, že při různých obřadech se podává chléb, sýr a (v albánské bektášíji) rakija, namísto vína, které se podává v rámci křesťanské tradice.

Převzetí místních zvyků u albánské bektášíji je viditelné:

- a) ženy se nezahalují ani doma a ani venku a modlí se společně s muži,
- b) rovnoprávnost mužů a žen vychází ze silného postavení albánské ženy, odvozené z doby antiky, kdy ve vedení ilyrských městských států stálo mnoho královen, např. královna Teuta atd.,
- c) užívání rakiji, což je národní kořalka na Balkáně.

Právě vliv místních zvyků z albánského prostředí dělalo (a dělá) z bektášíji přijatelnější formu islámu pro albánské obyvatelstvo žijící na Balkáně.

OBECNÉ DĚJINY ŘÁDU BEKTAŠÍJA

Vývoj tohoto súffijského řádu na Balkáně do roku 1925

Za řádového předáka (píra) Sultána Balima (na konci 15. stol.) nastal velký rozmach řádu, který vedl k jeho začlenění do náboženského kontextu islámu. První řádové domy neboli tekke jsou doloženy až v polovině 17. století, ale už od počátku své existence byly proslulé svou pohostinností vůči poutníkům.

Bektášíjové vždy zastávali rovnost žen a mužů, toleranci vůči příslušníkům jiných náboženství, která se týkala také sňatku s jinověrci. Bektášíja, ovlivněná i jinými náboženstvími, jako je buddhismus, hinduismus a křesťanství, však nese stopy kmenového šamanismu (někteří šířitelé této nové taríqy byli následovníky kmenových

šamanů). Bektášijové se zasloužili o masové rozšíření islámu v Albánii a okolních územích, která byla pod správou Osmanské říše, mimo jiné také proto, že se řád vyznačoval větší tolerancí k místním zvykům a některé zvyky dokonce přejal. K oblibě tohoto mystického řádu přispívala i skutečnost, že velká část babů neměla velké vzdělání v oblasti náboženství a svým životem byli spojeni s prostým lidem (Akademia e Shkencave te Shqiperise 2002: 587–609). I přesto, že bektášijská tradice je již ve 14. století citelná na území, kde žilo albánské etnikum, historické zdroje dokládají její přítomnost mnohem později, a to od druhé poloviny 17. století. Kdy se známý osmanský zeměpisec Evlítja Čelebi (Ibid.) zmiňuje, že v některých albánských městech existovaly tekke nebo tyrbe. Píše se také, že albánské obyvatelstvo mělo velkou úctu k Alímu a kromě dvou Bajramů (svátek obětí a konec Ramadánu), slavili i další významné dny jako sv. Jiřího, Novruz, sv. Mitru, Sari Sallteku a v průběhu těchto svátků si dopřávali červené víno a rakiji. V jeho spisech se objevují i jiná města v Kosovu spojená s bektášijou jako např. Mitrovica v Kosovu (na hranicích s dnešním Srbskem) v Kačaniku v Kosovu. Což je důkazem velkého rozmachu bektášíji u tehdejšího albánského obyvatelstva na Balkáně.

Pozice řádu byla tradičně silná ve střední a jižní Albánii, kde se také nacházelo hodně větších či menších tekke. Nejznámější je ve městě Krujë, na sídelním hradu Skanderbega. Náhrobky z místních hřbitovů, které dokládají přítomnost bektášijského řádu, pocházejí z let 1717 a 1728. Kromě tekke (jedna z nejznámějších je Tekke Dollma), která prokazatelně působí od roku 1789 a celá staletí zde ve funkci baby působili příslušníci rodiny Dollma, bylo pro tehdejší obyvatelstvo velmi známé svaté místo Sariho Sallteku na úpatí hory, kde podle legend tento derviš pobýval v jeskyni.

Největší rozmach zažíval bektášijský řád v polovině 18. století za doby správce Janinského sandžaku (sandžak je administrativní rozdělení území v rámci Osmanské říše) Ali Paša Tepeleny (1744–1822). Byl to Albánec, který vyznával učení bektášíji a tento řád také finančně i materiálně podporoval. Mnoho babů, kteří přijížděli do jeho sandžaku, dostalo peníze na postavení nových tekke a na šíření bektášíji. Janina byla hlavním městem Janinského sandžaku a byla i centrem bektášíji. Ali Paša Tepelena v době své vlády měl tendence zvětšit sandžak o další území směrem na sever, na území dnešní severní části Albánie. Také proto začala jeho úzká spolupráce s dalším významným misionářem bektášijou baba Memiho v Krujë, na jehož počest byla v roce 1802 postavena tekke i v tomto městě. Expanzivní tendence Ali Pašy Tepeleny na úkor Skadarského sandžaku, který spravovala rodina Bushatllinjů ve Shkodře, a touha vytvořit nezávislý stát, který by zahrnoval celou dnešní Albánii, Kosovo, část Makedonie a severní část dnešního Řecka, ho nakonec stála život. Sultán Mahmud II. totiž s takovým záměrem nesouhlasil, protože to by znamenalo začátek konce Osmanské říše. Proto se snažil Ali Pašovi zabavit jeho majetek. Ten se bránil a začal vojenský konflikt, který (5. února 1822) skončil smrtí Alího Paši Tepeleny (Ibid.: 587–609).

Bektášija po celá staletí zažívala rozmach v rámci Osmanské říše také proto, že byla hlavním vyznáním janičárů, elitního vojska sultána. Původem byli janičáři z křesťanských rodin, ale byli odebráni svým rodinám a vychováni na dvoře sultána. Pro janičáry bylo snadnější přijmout islám v podání učení bektášija, protože toto učení mělo hodně prvků křesťanství a bylo jakýmsi kompromisem mezi křesťanstvím, které nemohli praktikovat, a sunnitským islámem, ke kterému neměli vztah.

Janičáři byli elitním pěším oddílem založeným sultánem Orhanem (1324–1359), jejich vojáci byli získáni odnětím synů z řad křesťanských obyvatel nově dobytých evropských území (Ibid.: 593–609). Patřil mezi ně i albánský národní hrdina Gjergj Kastriot Skënderbeu (známý jako Skanderbeg, 1405–1468) a jeho bratři. V roce 1443 Gjergj Kastriot Skënderbeu opustil osmanské vojsko a vrátil se zpátky do své země, aby sjednotil Albánci a po 25 let je vedl v boji proti Osmanské říši, jak již bylo výše zmíněno (Ibid.: 373–456).

S rozmachem Osmanské říše rostl i význam janičárů. Ti disponovali velkou mocí a vlivem, a častokrát spolurozhodovali o tom, kdo bude sultánem říše. Pro Osmanskou říši se postupně kvůli svému chování a velkým ambicím stali přítěží. Jejich vzpoura v roce 1826 byla tvrdě potlačena sultánem Mahmudem II. (1808–1839), vojsko bylo zlikvidováno. Následovala snaha Porty likvidovat i řád bektášíja. Mnoho istanbulských tekke bylo zavřeno, mnoho babů skončilo ve vězení nebo byli zabití. Bylo zkonfiskováno mnoho bektášíjských knih. Podle baba Muniniho z Bektášíjského tekke v Gjakovë, v Kosovu, babové a dervišové také museli po opuštění tekke nosit tehdejší běžné oblečení, což bylo pro bektášíjské kleriky nepřijatelné. Pokud totiž jednou obléknou bektášíjské oblečení, už ho nesmí sundat. Právě z tohoto důvodu, ale také kvůli represím, se někteří babové rozhodli opustit Istanbul a přestěhovat se na území obývané albánským etnikem, kde hněv Mahmuda II. nebyl tak silný a zásah proti bektášíji tak tvrdý. Babové však měli obavy i zde. Proto přenesli svá tekke vysoko do hor mimo dosah represivního tureckého aparátu. Od té doby sídlí tekke ve vysokých horách Tomorri, Melani nebo Libohova (Ibid.: 593–596).

Vývoj řádu zajímavě charakterizuje dede baba Edmond: „Do roku 1770 byla bektášíja zahraničním mystickým směrem, ale od roku 1770 můžeme hovořit o albánské bektášíji, která se vyznačovala podporou boje Albánců za nezávislost a za vytvoření nezávislého albánského státu.“¹¹ Proto i přesto, že mnozí historikové jsou toho názoru, že boj Alího Paši Tepeleny za nezávislý stát nebyl boj za nezávislý albánský stát, u albánského bektášíjského obyvatelstva to takto vnímáno bylo.

K bektášíji se hlásilo (a hlásí) mnoho albánských osobností. Mimo jiné básník albánského obrozeneckého období na přelomu 19. a 20. století Naim Frashëri a jeho bratři Abdyl a Sami. Naim Frashëri jako prostředek proti rozsáhlé náboženské roztržičnosti albánské společnosti, navrhoval všeobecné přijetí učení bektášíja jako všealbánského náboženství. Jeho bratr, Sami Frashëri, vydal v roce 1899 v Bukurešti knihu „Albánie jaká byla, jaká je a jaká bude“, kde popisuje původ Albánců jako nejstaršího národa na Balkáně. Albánci obývali velká území v jihovýchodní Evropě spolu se Slovany a Řeky, proto má tento národ právo na vlastní stát, který bude zahrnovat území, kde žili etničtí Albánci. Sami Frashëri tímto vytvořil základy projektu „Velké Albánie“, tj. vytvoření albánského státu zahrnujícího albánské obyvatelstvo Balkánu (Rychlík 2009: 225). Tato myšlenka má dodnes své zastánce, zvláště mezi Albánci v Kosovu a v Makedonii.

V tomto období (v roce 1908) ve Světovém centru bektášíji v Turecku začaly rozbroje mezi dvěma hlavními směry bektášíji, mezi baba dedy a rodinou Čelebí. Baba

11 Rozhovory s dede baba Edmond Brahimaj, dede baba Světového centra bektášíji, Tirana 2011/2012.

dedové se začali více zapojovat do dění albánského národního obrození. V Hacı Bektaşi působilo mnoho albánských babů. Neaktivnějším z nich byl baba Salih Nijazi, který byl v roce 1916 zvolen dede baba. Byl to poslední dede baba zvolený na území dnešního Turecka před zákazem řádu v roce 1925. Až do roku 1925 jezdilo do hlavního centra mnoho albánských dervišů a babů, aby se tu učili, a pak mohli doma uplatňovat nové vědomosti. Také na nich byl pozorovatelný růst albánského cítění. Albánští babové se hojně stýkali s hlavními představiteli albánského národního obrození (Ismail Qemali, Hasan Priština, Nedžip (Akademia e Shkencave te Shqiperise 2002: 380-404).

Již v prvopočátku národního obrození hráli Bektášijští babové velmi důležitou roli, když byla založena Albánská liga (10. července 1878). Ta se stala známá jako tzv. Prizrenská liga (*spojení Albánců za účelem založení nezávislého státu*), protože byla ustanovena ve městě Prizren, v dnešním Kosovu.¹² Dle baba Muniniho mnoho babů sehrálo důležitou roli v období obrození. Mnohá tekke byla centrem národního obrození. Babové a dervišové se účastnili národního obrození ve dvou směrech: 1. tekke se stala centrem výuky albánského jazyka (nějakou dobu byla výuka tohoto jazyka zakázána), protože k tomu, aby národ povstal, bylo třeba, aby mluvili správným albánským jazykem za účelem emancipace národa, 2. tekke se stala centrem mobilizace albánského národa za účelem ozbrojeného povstání.¹³

Jedním z takových babů byl Haxhi Ademi (česky Haxhi Ademi), který přijel do Prizrenu v roce 1878, aby připravoval terén pro Prizrenskou ligu. Do Prizrenu ho poslal baba Alushi (česky baba Aluši) z Tekke Frashër, která byla jedním z velmi důležitých center albánského národního obrození. Baba Hadži Ademi uměl mnoho jazyků a v albánském prostředí byl velmi uznávaným učencem. Úkolem baba Hadži Ademiho bylo otevřít tekke v Prizrenu (dnes již neexistuje) a učit albánský jazyk místní obyvatelé. Pod jeho vlivem se v bektášijských tekke četly albánské knihy a básně vydané spisovateli albánského obrození.

Po založení Prizrenské ligy se jeden z trojice bratrů, spisovatelů národního obrození a zároveň jeden z čelních představitelů albánského hnutí za nezávislost Abdyl Frashëri vrátil do své vesnice Frashër (čti Frašer), aby organizoval místní albánské hnutí boje za nezávislost. Vstupuje do jednání s baba Alušim z Tekke Frashëri, který plně podporoval snahy albánské elity na dosažení nezávislosti na Osmanské říši. Jeho činnost mu zajistila nejen podporu u místního obyvatelstva, ale i u dalších babů v jižní části dnešní Albánie v průběhu let 1905–1912. Bektášijští babové v té době nešířili jenom učení a hodnoty bektášíja, ale byli i politicky činní v rámci albánského hnutí za nezávislost a založení samostatného albánského státu.

V minulosti mnoho albánských babů psalo turecky a arabsky, ale v době národního obrození začali svoje statě vydávat v albánském jazyce a usilovali o to, aby albánský mluvený jazyk byl psán latinkou. To vyvolalo nevoli u nealbánských babů ve Světovém centru bektášíji v Osmanské říši. Doba albánského národního obrození na konci 19. stol. a na začátku 20. století byla i dobou vědomé přeměny myšlení albánských bektášijských hodnostářů. Albánští bektášijští babové se v první řadě cítili

¹² Rozhovory s baba Muninem z bektášijského tekke v Gjakovë, Gjakova 2011–2014.

¹³ Ibid.

jako Albánci a až pak jako bektášijové. V tomto období dosahuje národní uvědomění svého vrcholu, také babové se organizují a šíří myšlenky boje Albánců za nezávislost. Bektášija už není osmanský či turecký řád, ale vzniká zde albánská větev bektášiji, která veřejně hlásí: „*Pa atdhe nuk ka fe,*“ což v překladu znamená „*Bez vlasti není náboženství/víra.*“¹⁴

Tento okamžik uvědomění a následné represe ze strany Osmanské říše a pozdějšího nového státu Turecka, které vyvrcholily zákazem bektášiji a dalších řádů v moderním sekularizovaném Turecku, zasadily bektášiji tvrdou ránu. Ale tehdejší turecký dede baba (albánského původu) byl dlouhodobě ve styku s albánskými baby, kteří podporovali albánské obrození a vyhlášení nezávislého albánského státu. V čele nově vzniklých vlád měli být bektášijští věřící.

VÝVOJ BEKTÁŠIJI OD ROKU 1925 DO ROKU 1967

Po vyhlášení nezávislosti Albánie (1912) řád posílil jednak o stoupence v Albánii, ale i v okolních oblastech obývaných Albánci. Výrazem jeho vzestupu byl I. kongres bektášijského řádu v roce 1921 a následné kongresy v letech 1924 a 1929. Tyto kongresy vedly k posílení řádu, zabývaly se aktuálními náboženskými, ale i sociálními a ekonomickými otázkami. Potvrdily orientaci řádu na humanismus, toleranci a nacionalismus.

Jak již bylo výše uvedeno, bektášija byla zakázaná v Turecku v roce 1925 a světový představitel řádu dede baba Salih Nijazi (*známý i jako Sali Njazi*) dojednal s představiteli řádu v Albánii a s albánským králem Ahmetem Zogu I. (1898–1961) přesun centra řádu do Albánie. Celosvětové centrum řádu v Albánii bylo formálně schváleno na III. bektášijském kongresu řádu v roce 1929. Do roka bylo světové centrum otevřeno v tekké Melčani ve městě Korča a zvláštním dekretem byl v hodnosti dede baba potvrzen Salih Nijazi. Následně bylo Světové centrum bektášiji přeneseno v srpnu 1930 do Tiry (Wikipedia 2021), hlavního města Albánie.

Pro bektášiju znamenala 30. léta 20. století klidný vývoj v novém státě. Bektášija i nadále pokračovala v šíření svého učení a tolerance vůči ostatním náboženstvím. V té době se překládalo mnoho světových bektášijských knih z turečtiny a arabštiny do albánského jazyka. Řád byl finančně nezávislý a finance získával z vlastních pozemků a z jejich produktů. Klidný rozvoj byl zastaven II. světovou válkou. Od 7. dubna 1939 byla Albánie okupována italskými vojsky. Pro bektášijský řád to byla jasná výzva, aby podpořil okupovaný albánský národ. Albánská komunita bektášijů vždy podporovala národní hnutí, a proto se aktivně angažovala i v průběhu druhé světové války. V duchu hesla „bez státu není náboženství“ bojovali stoupenci i představitelé řádu proti italské a posléze i německé okupaci.

Bektášijský řád se postavil na stranu albánského odboje. Na začátku tajně podporovali albánský odboj, který vznikl založením první partyzánské antifašistické čety v Evropě dne 5. 6. 1940. V jejím čele stál pozdější národní hrdina Myslym Peza (jeho rodina byla bektášijského původu). Tehdejší dede baba Salih Nijazi od počátku pod-

14 Rozhovory s dede baba Edmond Brahimaj, dede baba Světového centra Bektášiji, Tirana 2011/2012.

poroval albánský odboj všemi možnými způsoby, pomáhal osobám, které byly nepohodlné pro tehdejší režim, financoval jejich pobyt v ilegalitě. Při prvním střetu čtyř s fašisty v Peze (1940) byli zabití 4 partyzáni a Hasan Peza (bratranec vůdce albánského odboje) byl těžce zraněn. Okupanti ho zajali a podle vyprávění se ho marně snažili donutit mluvit, aby vypovídal o své četě. Po dlouhém mučení zemřel. Fašisté jeho tělo hodili do masového hrobu v areálu nemocnice v Tiraně, aby tím zničili důkazy o jeho umučení. Zpráva o smrti tohoto partyzána se rozšířila a další členové bektášíjského řádu se v noci dostali do areálu nemocnice a z masového hrobu vyjmuli jeho tělo. To pak (se souhlasem dede baba Sali Nijaziho) pohřbili na půdě Světového centra bektášíje v Tiraně.¹⁵ Tento čin byl velmi nebezpečný, ale dle vyjádření hlavního sekretáře Světového centra Nurího Čuního se to stát prostě muselo, protože bektášíja nemohla odmítnout důstojně pohřbít svého věřícího.

Fašistický režim řád bektášíja sledoval a věděl o jeho podpoře albánského odboje. Proto pozvali fašisté dede baba Sali Njazího na setkání, kde se ho podle dede baba Edmonda ptali, jak se Albánci cítí pod italskou okupací. Dede baba, i přesto, že věděl, že si podepisuje svůj osud, jim odpověděl otázkou ve smyslu, jak by se asi cítili Italové, kdyby Albánci okupovali je. Tímto vyjádřením se dede baba Sali Nijazi postavil na stranu odboje a fašistický režim ho 28. 11. 1941¹⁶ nechal popravit. Jeho smrtí ztratila bektášíja velkého myslitele, moudrého vůdce a organizátora. Od tohoto okamžiku řád bektášíja podporoval albánský odboj veřejně. Mnoho babů a dervišů bojovalo v partyzánských oddílech a brigádách. Po smrti dede baba Salih Nijazi se v úřadu dede baba do roku 1945 vystřídali tři babové. Byl to dede baba Ali Riza (do roku 1944), dede baba Kamber Ali (do roku 1945) a dede baba Xhafer Sadik (působil jenom několik měsíců v roce 1945), kteří plně podporovali celoalbánský odboj (Kryegjyshata 2021).

Komunistická strana Albánie byla založena až v listopadu 1941, ale albánský odboj byl přítomen již od začátku okupace Albánie (duben 1939). Komunistická strana Albánie byla slabá, proto chtěla vytvořit širokou protifašistickou frontu. Z tohoto důvodu navazovala kontakty s prvními oddíly gerily (s četami Myslyma Pezy a Baba Fajy), ale ty s nimi nechtěly spolupracovat. Pouze Abaz Kupi, stoupenec krále Zogu, byl s komunisty ochotný vyjednávat. Proto se 16. září 1942 ve vesnici Peza, kousek od hlavního města Tirany, sešli představitelé komunistického hnutí se zástupci vlasteneckých oddílů gerily — Myslimem Pezou, Baba Fajou, Haxhi Lleshim, Abazem Kupim a dalšími. Hlavním bodem jednání bylo sjednocení všech protifašistických sil země k boji proti okupantům. V Peze bylo založeno Národně osvobozené hnutí (LNÇ) za účelem osvobození Albánie a založení svobodného, nezávislého a demokratického státu po skončení války. Komunisté měli v LNÇ vůdčí postavení. Přítomnost bektášíjských členů je patrná i v průběhu Konference v Peze, kdy se většina frakcí albánského odboje spojila v boji proti okupantům.

Všechny opoziční nekomunistické směry nevstoupily do LNÇ. V listopadu 1942 došlo k založení seskupení vlastenců s názvem *Balli Kombëtar* (Národní fronta). Program ballistů byl republikánský, liberální a velkoalbánský, byli konkrétnější a radi-

15 Rozhovory s Nuri Çunim, hlavní sekretář Světového centra bektášíji, Tirana 2012–2014.

16 Rozhovory s dede baba Edmond Brahimajem, Tirana 2011–2012.

kálnější než program LNÇ, požadovali nezávislý albánský stát v etnických hranicích. Po válce chtěli rolníkům rozdělit půdu a dělníkům zajistit stabilní práci. K Balli Kombëtar se připojilo mnoho babů a dervišů a bojovali s nimi proti fašistům a nacistům za nezávislost Albánie.

Albánie se pod vedením LNÇ dokázala sama osvobodit (listopad 1944). Komunisté v čele s Enverem Hodžou měli nejsilnější postavení v rámci LNÇ, a proto také i nová poválečná vláda byla plně pod kontrolou Albánské komunistické strany. Nový režim začal odstraňovat své politické protivníky v podobě členů *Balli Kombëtar*. Někteří členové dokázali opustit území Albánie, další byli uvězněni a popraveni režimem. Bohužel mezi nimi byli i někteří babové a dervišové, kteří s touto frakcí sympatizovali.

Nový poválečný režim v Albánii neměl za cíl vytvořit demokratickou vládu a nastolit demokracii. Jeho cílem bylo vytvořit z Albánie další komunistický stát v Evropě. Chování nového režimu vyvolalo uvnitř řádu značné rozpory. Samotný nový vůdce Enver Hodža, původně sunnita, neměl pochopení ani pro náboženství, ani pro řády. Bektášíjský řád měl ovšem u albánského obyvatelstva velkou podporu v průběhu války i po ní, proto se Enver Hodža proti němu nemohl postavit. Členové řádu viděli velmi neradi uvěznění svých kolegů babů, kteří bojovali v rámci odboje, i když ne na straně LNÇ. Proto se prostřednictvím svých podporovatelů (v různých pozicích nové vlády) snažili zmírnit dopady politiky nového režimu na tyto členy. Takový případ byl i baba Muharrem Sinani, který působil v Tekke Therepeli ve Skraparu (*dneska jsou tam ruiny*), který v době války byl podporovatelem Balli Kombëtar. Ihned po válce byl uvězněn a odsouzen k trestu smrti, jeho trest byl však změněn na 13 let nepodmíněného trestu vězení. Z vězení vyšel v roce 1958. Albánská tajná policie proti němu od roku 1965 až do jeho smrti v roce 1985 vedla spis o sledování.¹⁷ V tomto spisu jsou poznatky ze sledování a informace o osobách, které podávaly na něj donášely. Velmi zajímavá je zmínka vyšetřovatele vedoucího sledování (spis č. 5130), který se podivuje nad tím, jak je možné, že tento baba byl odsouzen k smrti, ale jeho trest byl později změněn na 13 let. Toto se mohlo stát pouze tak, že babové se navzájem podporovali a albánské obyvatelstvo bylo na jejich straně.

I přes velkou materiální a finanční podporu ze strany bektášíjského řádu v době války, nebyl mu komunistický režim příliš nakloněn. Zapojení řádu bektášíja do albánského odboje však musel přijmout jako fakt. Nový režim se obával o svoji pozici, vnímal velké sympatie obyvatelstva vůči řádu, který si nikdy morálně nezavdal od deklarovaného boje za nezávislost Albánie. Řád hájil myšlenku albánské samostatnosti a podporoval touhu albánského národa být nezávislým státem. Vliv na situaci měl i fakt, že mnoho osob ve vysokých funkcích v nové albánské státní správě bylo bektášíjského původu. Proto se nový režim nemohl proti řádu veřejně postavit, tak jak to udělal vůči katolické a ortodoxní církvi, jejichž členové nebyli tolik zapojeni do albánského odboje. Represe vůči bektášíjskému řádu byly téměř nulové (což nelže

¹⁷ V lednu 2017 byl v Albánii založen nezávislý úřad s názvem Úřad pro informování o spisech tajné policie (AIDSSH) a v něm se nachází několik spisů o sledování babů a Světového centra bektášíji. Některé spisy jsou již v archivu. Dá se očekávat, že další spisy se postupně zveřejní.

řít o katolické a ortodoxní církvi). Světové centrum bektášíji bylo i po válce otevřeno pro věřící, babové měli v rámci obyvatelstva vysoce respektované postavení.

Komunistický režim však od začátku Světové centrum bektášíji sledoval. Dle spisu č. 60 z roku 1958 albánská tajná policie disponovala veškerými informacemi o dění uvnitř tohoto řádu, protože kontrolovala lidi, kteří tu pracovali. Součástí spisu jsou i výpovědi svědků, kteří vypověděli o největším okamžiku v dějinách poválečné bektášíji, kdy skupina bektášíjských reformistů v čele s baba Fajou Martaneshim a baba Fejza Dervishem žádali o modernizaci řádu. Nelíbilo se jim, že někteří babové mají majetek, který jim nepatří, proto chtěli mít striktně uvedeno, že babové nesmí mít majetek. Chtěli modernizaci v podobě sňatku, protože babové se ženit nesměli od momentu, kdy se stali členy řádu. I tento zákaz nebyl respektován všemi báby, někteří z nich měli vztahy se ženami, ze kterých vzešly i nemanželské děti, což bylo pro tehdejší albánskou společnost i pro samotný řád nepřijatelné. Reformisté vedeni dvěma účastníky partyzánského hnutí (baba Fajo Martaneshi a baba Fejza Dervish) chtěli provést změnu ve stanovách řádu a dovolit babům oženit se. Dle jejich vyjádření se řád v souladu s novou dobou potřebuje změnit a odstranit některá dogmata, která byla v minulosti užitečná, avšak nyní jsou nevyhovující. U těchto dvou babů byl důvod i osobní, sám baba Fajo Martaneshi se chtěl oženit, chtěl legalizovat původ svého nemanželského dítěte. Snahy těchto babů byly tehdejším režimem podporovány, protože jeho cílem bylo vyvolávat neshody mezi váženými členy, a snížit tak jejich popularitu a důvěryhodnost. Pro tehdejší režim byl islám a islámské řády symptomem zaostalosti a negramotnosti albánského obyvatelstva, i proto takovéto rozkoly podporoval. Tehdejší světový dede baba Abaz Hilmi se po neúspěšných rozhovorech s tímto křídlem rozhodl situaci vyřešit velice radikálním způsobem, tj. vraždou těchto zmíněných babů (18. března 1947) a následnou sebevraždou.¹⁸ Tento čin byl záminkou pro komunistický režim, který jej později zneužil v propagandistické kampani proti řádu.

Po sebevraždě dede baba Abaz Hilmi (v roce 1947) byl zvolen dede baba Ahmed Myftar (1947–1958), známý jako dede baba Ahmet. Což byl další člen albánského odboje, který byl neustále pod kontrolou albánské tajné policie. Té se však i přes velkou snahu nepodařilo zajistit žádné kompromitující materiály, které by mohly být důvodem k uvěznění či internaci této osoby. Tento dede baba se věnoval posílení řádu, byl vzdělaný muž a pod jeho vedením bylo do albánštiny přeloženo mnoho náboženských knih. Jeho chování se tehdejšímu režimu nelíbilo, protože jako výrazná osobnost dokázal promlouvat k věřícím, pro které byl morální autoritou a člověkem, který se snaží o osvětu bektášíji. Albánská policie na tohoto dede baba a jeho okolí vyvíjela neustálý tlak a za pomoci vykonstruovaných důkazů dosáhla jeho internace v roce 1958, kdy musel opustit i svůj úřad dede baba (Kryegjyshata 2021). Na jeho místo nastoupil dede baba Iljazi (do roku 1965), který se nevyjadřoval k politickým otázkám a věnoval se pouze vedení řádu.

Padesátá a šedesátá léta můžeme označit jako období, kdy se řád snažil nějakým způsobem přežít. V této době se řád nevyjadřoval k politickému dění v Albánii, pozornost soustředil na vlastní vnitřní vývoj. Ze spisů albánské tajné policie ovšem vy-

18 Rozhovory s dede baba Edmond Brahimaj, Tirana 2011–2012.

plývá to, že někteří babové podleli nátlaku tajné policie a donášeli na své kolegy.¹⁹ Nicméně, přes veškeré snahy albánské tajné policie, proti řádu nenašla *de facto* žádný důkaz. Přesto však byly v průběhu několika let pod různými záminkami zabity, uvězněny, sledovány a internovány stovky babů a dervišů, což mělo připravit půdu pro zákaz všech náboženství.

VÝVOJ BEKTÁŠÍJI OD ROKU 1967 DO ROKU 1992

V roce 1947 byl jako dede baba zvolen Ahmed Myftari známý jako dede baba Ahmet Ahmetaj, který pokračoval v šíření učení bektášíja. Proti katolické církvi postupoval komunistický režim tvrdě, uvěznil či popravil mnoho jejích členů. Proti bektášíji veřejně nepostupoval hlavně z toho důvodu, že mnoho čelných představitelů albánského komunistického režimu byli bektášíjové. Musel tedy postupovat pomalu a systematicky a snažit se dosáhnout poklesu popularity řádu mezi obyvatelstvem. Tehdejšího dede baba přesunuli do jiného města a všichni babové byli pod dohledem režimu. Několik babů skončilo ve vězení, anebo byli bezdůvodně perzekuováni. Tato situace pokračovala do roku 1967, kdy tehdejší albánský diktátor Enver Hoxha (česky Enver Hožža), ve svém projevu ze dne 6. února 1967 zakázal náboženství na území Albánie jako zastaralý prvek minulosti. Přikázal uzavřít veškeré náboženské a církevní instituce a vyhlásil Albánii jako první ateistický stát na světě (Marxist 2021). Zákaz založení jakékoliv náboženské organizace byl uveden v odst. 55 zákona č. 5506, který byl komponován do Ústavy Albánské republiky přijaté dne 25. 12. 1976 Národním shromážděním Albánské lidové republiky (...).

Světové centrum bektášíji v Tiraně bylo oficiálně činné až do roku 1967, kdy byla v Albánii zakázána všechna náboženství. Přesto dede baba Ahmed Myftari (tehdy internován v Drizaru, v Mallakaster) společně se svým spolupracovníkem, pozdějším dede baba Reshatem Bardhim, pokračovali ve své práci pro řád (Kryegjyshata 2021). Komunistický režim byl vůči bektášíji sice značně tolerantní, ale přesto bylo mnoho babů pronásledováno, mnoho tekke bylo zničeno, nebo přeměněno na ústavy pro staré nemocné lidi, jako Světové centrum bektášíji v Tiraně. Jako oběť perzekucí padly i celé knihovny s bektášíjskou literaturou a rukopisy.

Po smrti dede baba Ahmedího Myftari (1980) převzal úřad jeho blízký spolupracovník Reshat Bardhi. Ten pokračoval v šíření učení bektášíja, a také byl pod dohledem komunistického režimu. Vytvořil však kolem sebe skupinu věřících v oblasti Mallakaster, kteří mu pomáhali.

V éře komunismu, ale i po nástupu demokracie, byl velmi důležitou postavou zmíněný dede baba Reshat Bardhi, který se narodil 4. března 1935 ve vesnici Lus ve městě Kukës. V roce 1944 se jeho rodina přestěhovala do Tirany, kde začal chodit do školy. Od 14 let navštěvoval a studoval ve Světovém centru bektášíji v Tiraně. V 18 letech byl jmenován dervišem a působil ve Světovém centru. V letech 1957–1967 byl internován společně se světovým dede baba Ahmed Myftarin do vesnice Drizar v oblasti Malla-

---

19 Spis č. 5130 albánské tajné policie na baba Muharrem Sinani, kde je uvedeno, že baba Islam Malaj, blízký pracovník baba Muhamerrema Sinaniho podával důvěrné informace o něm.

OBR. 4 Světové centrum bektášije v Tiraně.

kaster. V průběhu této doby se toto tekke stala světovým centrem bektášijského řádu a tajně ji navštěvovali věřící z Albánie, Kosova, Makedonie a Černé Hory. Od roku 1967 do roku 1990 byl tento baba donucen pracovat v družstvu, a byl trvale pod dohledem albánských státních služeb. I přes psychické, mnohdy i fyzické násilí dede baba Reshat Bardhi pokračoval ve svém učení a šířil bektášijskou filozofii a mystiku.

Přesto, že mnoho vedoucích představitelů státu mělo strach veřejně podporovat bektášiji, někteří z nich se po roce 1967 snažili zmenšovat dopady režimu pro řád, např. tím, že se pokoušeli zachránit původní bektášijské budovy jejich přeměnou na azylová střediska pro nemocné a staré lidi. Pokud bylo rozhodnuto o internování nějakého představitele řádu, snažili se vytvořit pro tohoto představitele co nejlepší podmínky na novém místě.

VÝVOJ BEKTÁŠIJSKÉHO ŘÁDU OD ROKU 1992 DO SOUČASNOSTI

Krátce po změně režimu, již 22. března 1991 na svátek Novruze (albánsky Sultan Nevruz), bylo možné znovu otevřít Světové centrum řádu bektášije. Ceremonie otevření se zúčastnila i Matka Tereza (původní jméno Anjezë Gonxhe Bojaxhiu) známá jep-tiška albánského původu, která za své zásluhy obdržela Nobelovu cenu za mír.

V průběhu IV. bektášijského kongresu (v roce 1993) byl veřejně zvolen světovým představitelem dede baba Reshat Bardhi, který byl už jmenován jako dede baba v roce 1991 (Kryegjyshata 2021). Následně se uskutečnily dva kongresy řádu (v letech 2000 a 2005), které konsolidovaly řád nejen v Albánii, ale také znovu obnovily vztahy s ostatními centry řádu po celém světě.

OBR. 5 Světový dede baba Edmond Brahimaj.

V průběhu IV. bektášíjského kongresu (v roce 2000) přijal řád nové stanovy, kde se zavázal k vyjádření a ochraně základních zájmů světové bektášíjy, alevizmu a islámu a k úzké spolupráci s jinými řády a islámskou obcí v Albánii. Řád se zavázal k tomu, že se bude vyhýbat politickým vlivům v zemi a bude se snažit šířit své učení, a bude podporovat lásku k národu pod heslem „bez vlasti není náboženství/víra“.

Nové stanovy zavedly nové administrativní uspořádání bektášíjských center v podobě šesti správních center po celém území Albánie. Přijetí nových stanov definitivně konsolidovalo bektášíjský řád, protože tyto stanovy jasně definují práva a povinnosti každého člena řádu s poukazem na současné potřeby řádu. Velkou zásluhu v tom má dede baba Reshat Bardhi, který byl všeobecně znám svým humanismem a tolerancí k ostatním náboženstvím, za což se dočkal ocenění po celém světě. Byl přijat papežem Janem Pavlem II. a na pozvání katolické církve se zúčastnil ceremonie blahorečení Matky Terezy. Cestoval po celém světě a šířil učení bektášíjy. Zemřel po dlouhé nemoci 2. dubna 2011.

Od roku 1992 řád obnovil svátky a zvyky, které byly po dobu komunismu zakázané. Také začal mapovat situaci v ostatní zemích, kde v minulosti byly tekke, a to v Kosovu a v Makedonii. Jediné funkční tekke v Kosovu bylo tekke v Gjakově a další funkční tekke byly (a jsou) v Tetově a v Kerčově v Makedonii. Řád pokračuje ve svém doporučení jíst a pít střídavě. Nezakazuje vepřové maso ani alkohol. Řád je zastáncem toho, že muž má mít jednu ženu a naopak, rozvod se neuznává a další manželství lze akceptovat jen v případě úmrtí manžela či manželky. Světové centrum řádu bektášíjy v Albánii se snaží jako své hlavní cíle realizovat toleranci mezi náboženstvími, šíření sociálního smíru, duševní pohody, harmonie a dialogu mezi lidmi. Ve svém pojetí je

bektášija moderním řádem, který i proto získal tolik věřících. Období po roce 1992 se vyznačuje velkým počtem podporovatelů, ale malým počtem kleriků.

Po smrti dede baba Reshat Bardhího nastoupil (2011) jako světový představitel dede baba Edmond Brahimaj. Ten v 90. letech působil jako baba v tekke v Tetově (Makedone), a v několika dalších tekke ve městě Korče (Albánie). Dede baba Edmond Brahimaj se narodil v roce 1959 ve vesnici Brataj u města Vlora. Narodil se v rodině dede baba Ahmeda, který byl bratrancem jeho dědečka. Dede baba Edmond Brahimaj má vojenské vzdělání a působil i v albánské armádě. K bektášijským tradicím však měl vždy blízko, byl nejbližším pracovníkem dede baba Reshata. Od roku 1990 žije v Tiraně a pod jeho vedením se řádu podařilo získat zpět mnoho ze svého zabaveného majetku. Finance, které řád má z pronájmu svého majetku, investuje do oprav různých tekke po celém území Albánie, Kosova a Makedonie.

VÝVOJ BEKTÁŠIJSKÉHO ŘÁDU V KOSOVU, V MAKEDONII A V ČERNÉ HOŘE

Události I. světové války a následné období nebyly nakloněny otázce vytvoření albánského státu na území, kde žilo albánské obyvatelstvo. Na konci války bylo albánské obyvatelstvo na Balkáně zklamáno, protože jeho velká část zůstala mimo hranice nově vytvořeného státu Albánie. Týkalo se to Albánců v Kosovu, v Makedonii, v Černé Hoře.

Pro bektášiju to znamenalo určitý úpadek, protože bektášijové např. v Srbsku či v Řecku se dostali pod vliv křesťanství. Tehdejší politická nálada nebyla příliš nakloněná islámu. Vlády v tehdejším království Srbů a v Řecku, poznamenané neustálým bojem Srbů a Řeků za nezávislost proti Osmanské říši, si kladly za cíl bojovat proti islámu a šířit křesťanství. Největší úpadek je vidět v Černé Hoře a v Řecku, kde albánské obyvatelstvo mělo nejnižší procentuální zastoupení. Místní tekke postupem času chátraly, protože zde nebyli babové, kteří se o ně mohli starat. V Řecku byla situace ještě kritičtější zejména v době po II. světové válce, kdy došlo k znárodnění majetku Albánců v Řecku a k nucenému odchodu desítek tisíc Albánců žijících v severní části Řecka. I na místě posledního odpočinku mystického derviše Sari Sallteku, v tekke na Korfu, byl postaven kostel, později známý jako Spirodhoni.²⁰ V současné době v těchto zemích existují jen ruiny původních tekke a nepůsobí zde žádný baba.

Situace v Kosovu a v Makedonii je jiná. Z původních několika desítek tekke se dochovaly některé tekke (v Kosovu a v Makedonii), které jsou věřícími doposud navštěvovány.

BEKTÁŠIJSKÉ ZVYKY A SVÁTKY

Bektášijské ceremonie jsou obvykle veřejné, s výjimkou těch, které se týkají vstupu do řádu a speciálních modlitebních obřadů. Každý věřící bektášija ctí a dodržuje tyto zvyky:

²⁰ Rozhovory s Nuri Çunim, hlavním sekretářem Světového centra bektášiji, Tirana 2012–2014.

Zikr (*arabsky dhikr*) — *modlitební obřad*, je to osobní záležitost každého věřícího, je to rituál konaný ve společnosti. V rámci tekke se všichni věřící modlí tiše spolu, tzv. tichý zikr. Modlí se a recitují si části Koránu v albánském jazyce. Zikr by se měl dle bektášijských zvyků konat dvakrát denně, ráno a pak večer před večeří. Zikr se v rámci určité skupiny provádí v pátek večer po tom, co zapadne slunce, pak následuje večeře.

Matum neboli Matem — v překladu z perštiny znamená smrt, smutek. Jedná se o 10 dnů smutku na začátku měsíce *Muharram*, kdy se připomíná tragická a bolestivá smrt Husajna a dalších martyků v bitvě u Karbalá. V průběhu těchto deseti dnů se bektášija postí, někteří nejedí vůbec, někteří jenom střídme, ale doporučuje se v době Matemu nejíst maso, máslo, sýr a vajíčka a nepít žádné tekutiny.

Sultán Novruz (albánsky Nevruz, Nový rok) — je svátek, který se slaví dne 22. března (v některých tekke i 21. března), je to den začátku jara, den, kdy začíná život. Den začíná přáním všeho nejlepšího pro všechny, mír, lásku a pochopení. Je to pro bektášije na celém světě velmi důležitý svátek, kdy se slaví narozeniny Imáma Alího. V tento den si věřící vezmou na sebe nejlepší oblečení a navštíví Světové centrum v Tiraně, kde se modlí v přítomnosti světového baby.

V Albánii se slaví i **narozeniny Muhammada, Fátimy a Hači Bektáše**. V těchto dnech Světové centrum bektášiji vždy organizuje setkání s věřícími.

Velký Bajram (svátek obětí) a Malý Bajram (konec Ramadánu) — jsou to celostátní svátky a v těchto dnech Světové centrum bektášiji organizuje setkání a hostinu s věřícími a s představiteli jiných náboženství.

Zvyk požívání vepřového masa a alkoholu se ujal v minulosti a pořád pokračuje do dnešního dne s tím, že řád věřícím nezakazuje vepřové maso a alkohol a věřící si musí sám rozhodnout, jestli chce jíst vepřového maso nebo pít alkohol. Stejně postoje má bektášijský řád i v otázce Ramadánu. V průběhu Ramadánu se bektášijové nepostí, ale mohou. Je to opět důkaz tolerance tohoto řádu.

Poutě jsou velice důležitou součástí života věřících. Kromě známých poutí do Mekky jsou pro albánskou bektášiji důležité i poutě do svatých míst na území dnešní Albánie (hodně známé je poutě do Hory Tomorri, jeskyně Sari Salltek atd.).

LITERATURA

- Gombár, E. 1999. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha: Karolinum.
- Hradečný, P., Hladký, L. 2008. *Dějiny Albánie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Kropáček, L. 2011. *Duchovní cesty Islámu*, Praha: Vyšehrad.
- Kropáček, L. 2015. Jsou alevité muslimové? *Dingir* 18(1): 2–5. Praha: Dingir.
- Kropáček, L. 2008. *Súfismus. Dějiny islámské mystiky*. Praha: Vyšehrad.
- Obuchová ed. et al. *Variace na Korán, Islám v diaspoře*. Praha: Akademie věd ČR, Orientální ústav.
- Rychlík, J. 2009. *Mezi Vídni a Cařihradem*. Praha: Vyšehrad.
- Sardar, Z. 2010. *Islám. Náboženství, historie a budoucnost*. Brno: Jota.
- Birge, J. K.. 1937. *The Bektashi Order of Dervishes*. Hartford: Hartford Seminary Press.
- Seyyed Hossein N. 2002. *Islam: Religion, History and Civilization*. New York: HarperCollins Publishers.
- Baba Rexhepi B. 2006. *Misticizma Islam dhe Bektashizma*. Tirana.
- Clayer, N. 2000. *Shqipëria: Vëndi i Dervishëve*. Tirana.

Doja, A. 2008. *Bektashism in Albania: A Political History of a Religious Movement*. Tirana: AIISS Press.

Dollma, B. 2004. *Historiku i Sarisalltek Babait te Teqese Bektashiane të Dollmës*. Krujë. *Fakulteti i Studimeve Islamike në Prishtinë*, Buletin I. 2010. Priština.

Gjinaj etj. 2004. *Bektashizmi në Shqipëri-Bibliografi*. Tirana: Albpaper.

Historia e Popullit Shqiptar, Volumi I-IV. 2002. Tirana: Akademia e Shkencave te Shqiperise.

Rexhepagiqi, J. 1999. *Dervishët, Rendet dhe Teqetë*. Pejë.

Shahin, B. A. A. 2011. *Kryegjyshata Botërore Bektashiane*. Tirana.

Vishko, A. 1997. *Harabatit Teqe e Tetovës dhe Veprimtaria në të në Periudhën e Kaluar*. Tetovo.

DALŠÍ ZDROJE

Këshilli Islamik i Kosovës, Edukata Islamike. Priština.

„*Měsíčník Islámské vzdělání*.“ 2012. Prishtina. *Revista Mujore Paqja*. 2012. Prishtina.

Spis č. 22 z roku 1952 albánské tajné policie na baba Muharrem Sinani, předán Úřadem pro informování o spisech tajné policie (AIDSSH) v listopadu 2019.

Spis č. 60 z roku 1958 albánské tajné policie na baba Muharrem Sinani, předán Úřadem pro

informování o spisech tajné policie v listopadu 2019.

Spis č. 909 z roku 1950 albánské tajné policie na baba Hajro Abazi, předán Úřadem pro informování o spisech tajné policie v listopadu 2019.

Spis č. 5130 z roku 1965 albánské tajné policie na baba Muharrem Sinani, předán Úřadem pro informování o spisech tajné policie v listopadu 2019.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Bektashi Order. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Bektashi_Order [cit. 16. 09. 2021].

Family tree of Aliwiki. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Family_tree_of_Aliwiki [cit. 16. 09. 2021].

Anon. Dostupné z: <http://www.oborrimbreterorshqiptar.al/pages/kingzog> [cit. 19. 09. 2021].

Komuniteti Bektashi. Dostupé z: <http://www.komunitetibektashi.org/> [cit. 22. 09. 2021].

Kryegjyshata. Dostupné z <https://kryegjyshataboterorebektashiane.org/> [cit. 20. 09. 2021].

Kestrina Peza je soudní tlumočnice albánského jazyka působící na Ústavu etnologie FFUK. Při své práci tlumočnice (od roku 2000) tlumočí a překládá pro různé složky policie a justice, tlumočí na nejvyšší úrovni pro parlamenty, vlády, premiéry a prezidenty Albánie, Kosova a České republiky. Kromě tlumočení se zabývá i překlady novodobých českých a slovenských autorů do albánského jazyka. Autorka se dlouhodobě věnuje historickým a soudobým otázkám albánského národa, zajímá se o islám a súfijské řády u albánského obyvatelstva, hlavně o bektášíji, publikuje o nich a snaží se o jejich pochopitelný přednes do českého prostředí pro české čtenáře. Řád bektášíja a další súfijské řády u albánského obyvatelstva na Balkáně jsou objektem jejího zájmu doposud.